



USPJEŠAN ODGOJ

Muhammed b. Abdullah ed-Duvejš

1429 h.g. Medinah

Naslov originala:

التربية الجادة ضرورة

„Et-Terbijjetudž-džade darura“

Naslov prijevoda:

USPJEŠAN ODGOJ

Autor:

Muhammed b. Abdullah ed-Duvejš

Prijevod:

Enes Čaušević

Lektura i korektura:

Abdurrahman Kuduzović

Recenzija:

Salim Mujkanović

Amir Smajić

Tiraž:

1000 primjeraka

USPJEŠAN ODGOJ

Muhammed b. Abdullah ed-Dujejš

Medina, 1429/2008

::: Uvod

Zahvala pripada Allahu, dželle šanuhu, Njega hvalimo, od Njega pomoć i oprost tražimo. Njemu se utječemo od zla naših duša i loših djela. Koga Allah uputi, niko ga ne može u zabludu odvesti, a koga u zabludu odvede, niko ga ne može na Pravi put izvesti. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, Jednog, Jedinog, Koji nema saučesnika. Svjedočim da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Allahov rob i Njegov poslanik.

Dekadencija koju ummet proživljava nije pitanje za diskusiju i podvajanje. Ona nije privid, već stvarnost. Ummet nazaduje, inferioran je u svakom pogledu. Usred te surove stvarnosti, koju ummet proživljava, čuju se pozivi u pomoć. Sve se dešava u vremenu u kojem su sva iskustva i pokušaji mijenjanja stanja nabolje propali, ostao je samo islam, on ummetu nudi jedinu valjanu opciju za preporod, i vodstvo. Možda je velika *sahva*, vraćanje dini-islam, iako je ponekad formalna, najbolji pokazatelj da je samo islam sposoban i spreman preuzeti odgovornost za spas i izbavljenje.

Između negativnog utjecaja očaja s jedne, i optimizma, odnosno najave boljitka s druge strane, počeo se javljati razni glasnici i pravci unutar islamskog ummeta, utrkujući se u predlaganju modusa za spas, odnosno u zalaganju za eliminiranje svega onoga što nije u skladu s njihovom vizijom spomenutog modusa, pri tom radeći sve ono što je u njihovoj nadležnosti.

Postojanje raznolikosti kada je riječ o ljudskim nastojanjima neizbježna je stvar. Mnogi time najavljuju prosperitet i pogodnost

terena, međutim, to je površno i naivno shvatanje situacije, a, otuda, i greške u *dijagnozi*: ta raznolikosti nema mjesta u islamskom projektu. Teorija: jedan uzrok – jedno rješenje – jedan program, mora se prevazići i preći na povoljniju opciju, onu koja seže dalje od samog razmišljanja i analize.

Ummet se suočava s izuzetno kompliciranom etapom, nepojamnim prilikama koje nisu slične onima prije njih. Prethodne dekadence koje je ummet proživio nisu dosezale dotle da se sruši prepreka između njega i din-dušmana, čime su muslimani, prihvatajući način života nevjernika, postajali njihovi sljedbenici. U tim etapama vladao je islamski zakon, iako je bilo izvjesnog odstupanja kada je riječ o njegovom prakticiranju, i ummet se nije usudio mijenjati Šerijat donoseći štokakve zakone, ali u ovom vremenu...

Novе metode odgoja i informiranja kao proizvod savremenog doba imale su velikog aktivnog udjela u formiranju i oblikovanju misli savremenog muslimana, a krajnji je rezultat bio: repulzivan spoj kulture Zapada i Istoka.

Problem koji ummet sada trpi mnogo je više od samog širenja javnih grijeha i javnog zapostavljanja islamskih propisa, iako je to samo po sebi dovoljan pokazatelj neposredne opasnosti.

Stoga, sve dok islamski projekat ne preuzme na sebe potpuno redizajniranje muslimana kao individue, ali i islamskog društva kada je riječ o islamskoj misli, shvatanju, vrijednostima i mjerama, sve dotle će ostati nemoćan u ostvarenju ciljeva kojima teži.

Ta promjena i redizajn iziskuju ulaganje velikog napora u odgoj pojedinca, poboljšanje mijenjajućeg kadra (misionara i reformatora) i muslimanskih masa. Prema tome, za uspješan odgoj neophodna je velika ozbiljnost.

Kada odgoj, dostigne ovaj stadij i postigne taj visoki stupanj, tada će trebati još više studiranja, istraživanja, ispitivanja i razmatranja aktuelnih prilika.

Međutim, sve dok krajnje usplahirena osjećanja i zanos budu konačan cilj i doseg, sve dok se samo radi njegovog ostvarenja budu kreirali odgojni programi, sve dotle misionarstvo neće ostvariti svoje ciljeve.

*Meka, 07. 12. 1414. po Hidžri
Muhammed b. Abdullah ed-Dimejš*

ZNAČENJE IZRAZA “USPJEŠAN ODGOJ”

Umjesno je odmah odrediti značenje izraza uspješan odgoj, jer ograničenje mnogoznačne riječi ili izraza tačno nam određuje polje istraživanja i predmet rasprave.

Raspravu i jezičke komplikacije u vezi s definicijom ovdje ćemo zaobići. Odredit ćemo se i kazati šta podrazumijevamo pod izrazom koji ćemo često upotrebljavati u studiji koja se nalazi u rukama plemenitih čitalaca.

Krnjavo shvatanje izraza

Kada čuju izraz “uspješan odgoj”, neki ljudi odmah zaokruže pogrešnu sliku, između ostalih, shvataju to na sljedeće načine.

Nesmijanje, odnosno vrlo rijetko smijanje

Nesumnjivo je da pretjerano smijanje umrtvljuje srce. Kada je riječ o smijanju, ozbiljan musliman u tome treba biti umjeren. Da li pod “uspješnim odgojem” podrazumijevamo to da se odgajanik nikako ne smije, odnosno da se nasmije jednom-dvaput u životu?

Po svojoj prirodi, neki ljudi vole šalu, i mogu li oni u životu uopće biti ozbiljni? Kao odgovor na to pitanje navodimo dva primjera iz života prvih generacija.

Imam Eš-Šabi bio je poznati veseljak i šaljivdžija. Dok je jednog dana sjedio sa svojom suprugom, došao je neki čovjek i upitao ga: "Ko je od vas Eš-Šabi?" Eš-Šabi pokaza na svoju suprugu rekavši: "Ona." Potom ga čovjek upita: "Kako se zove Iblisova žena?" "Nismo mu bili na svadbi", odgovori mu ovaj učenjak.

I pored kurioziteta po kojem je Eš-Šabi bio poznat, Mekhul je o njemu govorio: "Nisam sreo učenijeg čovjeka od Eš-Šabija." A govoreći o sebi, Eš-Šabi je rekao: "Niko od mojih bližnjih nije umro zadužen, jer ja sam izmirio njihove dugove; svoga slugu nikada nisam udario i nikada se nisam skinuo pred ljudima."¹

El-Eameš također je bio veliki veseljak i šaljivdžija. Neki čovjek, misleći na njegovo zdravlje, upitao ga je: "Kako si zanoćio?" On donese jastuk, leže i reče: "Evo ovako." Isa je pripovijedao: "El-Eamešu su jednom prilikom došli gosti i on ih je ugostio s dva komada hljeba koja su pojeli. Potom je iznio pola snopa slame, stavio ga na sofru i rekao: 'Pojeli ste obrok moje porodice, evo pojedite i obrok mojih ovaca.'" Ebu Davud el-Haik upitao ga je: "Ebu Muhammede, šta misliš o obavljanju namaza iza El-Haika?" On odgovori: "Može se klanjati, ali bez abdesta." Potom ga je upitao: "A šta misliš o njegovom svjedočenju?" El-Eameš odgovori: "Prihvata se uz dva pravedna svjedoka." I pored toga, on je bio jedan od najpobožnijih ljudi. Abdullah el-Hureji rekao je: "Niko nije pobožniji od El-Eameša." Ebu-Bekr b. Ajaš govorio je: "El-Eameš bi čitao Kur'an gledajući u Mushaf, pa su ga sklanjali ispred njega, a on je nastavljao učiti bez greške." Jahja el-Kattan hvalio ga je govoreći: "Bio je asketa. Ustrajavao je u grupnom obavljanju molitve (džematu), i to u prvom safu."²

Ukratko rečeno, bio je kuriozna ličnost, ali isto tako, bio je ozbiljan i radin kada je situacija tako nalagala.

¹ Vidjeti: *Sijeru ealamin-nubela*, 4/294.

² Vidjeti: *ibid*, 6/226.

Naobrazba

Kada čuju ovaj izraz, mnogi ljudi ga shvataju kao odgoj u smislu naobrazbe i ulaganja truda u stjecanju znanja. Stjecanje znanja jedno je od najčasnijih poziva, najvrednijih djela, najplodnije polje za djelovanje današnje islamske omladine, i ni u kom slučaju nije dopušteno omalovažiti njegov značaj, a kamoli ga zapostaviti, pravdajući se zauzetošću misionarskim aktivnostima, i kada je riječ o uspješnom odgoju, to može samo negativno utjecati na sveukupnu ozbiljnost.

Kada je riječ o radnoj snazi i skupinama koje “izgaraju” od zanesenosti, spremnosti i ljubomore, o ljudima koji su spremni doprinijeti islamu ali ne raspolažu velikim umnim potencijalom, odnosno nemaju simpatiju prema stjecanju znanja i daljem napredovanju u tome, da li je dopušteno zapostaviti njihovo učešće u davi i njihovu ulogu potisnuti na marginu društvenih zbivanja, i time im indirektno kazati da su bezvrijedni, tj. da njima u davi nema mjesta sve dok ne uznapreduju na polju obrazovanja?

Postoji mnogo drugih oblasti gdje se može činiti dobro, pomagati vjera i učestvovati u rješavanju problema ummeta, a u tome upravo opisani ljudi i njima slični mogu biti od velike koristi. Naprimjer, potrebni su u menadžmentu, socijalnom, humanitarnom, odgojnom i mnogim drugim poljima, gdje nije neophodna visoka stručna sprema. Doduše, to ih neće učiniti misionarima i predvodnicima u poučavanju, savjetovanju i upućivanju, ali neće ih skroz potisnuti i isključiti njihovu ulogu.

Okrutnost i nepokolebljivost

Neki ljudi misle da ozbiljnost znači tvrdoću, nepokolebljivost, odnosno strog odnos prema ljudima: neprihvatanje opravdanja i neopraštanje. U stvarnosti, to je mišljenje onih ljudi koji ne mogu uspostaviti ravnotežu između teoretskog i praktičnog shvatanja: povode se samo za nestvarnim primjerima. Stoga su neki ljudi omiljeni u društvu, a drugi nepoželjni. Uspješan odgajatelj jeste onaj čovjek koji nastupa i ljude tretira kao da su dio njegovog tijela. Ne odstupa od svojstava koja su krasila njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. **“Došao vam je Poslanik, jedan od vas, teško mu je što ćete na muke udariti, jedva čeka da Pravim putem pođete, a prema vjernicima je blag i milostiv.”** (Et-Tevba, 128) Tu je i sljedeći ajet: **“...samo Allahovom milošću, ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli da im bude oprošteno i dogovaraj se s njma. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah zaista voli one koji se uzdaju u Njega.”** (Alu Imran, 159)

Isto tako, uspješan odgajatelj nije pasivan i blagost ne razumije pogrešno: ne smatra da se ljudima treba popustiti kada su u pitanju zabranjene stvari, tj. zabranjene potrebe i strasti. Čovjek kojem su objavljeni gore navedeni ajeti bio je poslanik koji je pozdravljao blagost i podsticao na nju, ali mu je lice pocrvenjelo kada mu je prišao neki mladić, jedan od njegovih sljedbenika i ashaba, tražeći da moli za njega jer je osjetio uznemiravanje mnogobožaca; on je taj ko je bojkotirao trojicu ashaba i tražio od ostalih muslimana da ih bojkotiraju.

Ispravno poimanje izraza “uspješnost” i “ozbiljnost”

Navedeni primjeri nose samo neke poruke u vezi s ozbiljnošću, stoga smo i rekli da je to nepotpuno, a ne pogrešno shvatanje. Oni nisu predmet ove studije. Ozbiljan čovjek duboko u sebi pothranjuje cilj. Njegova je briga dobrobit dini-islama, u to ulaže svoj trud. Taj je cilj: istinski, javno i tajno, ponizno i iskreno obožavanje Allaha, dželle šanuhu, strah od Njegove kazne i nada u Njegovu milost. Čovjek koji stremi tom cilju mnogo se moli, posti, čita Kur'an i veliča Svevišnjeg Allaha. Požrtvovan je u stjecanju šerijatskog znanja i njegovoj primjeni. Hrabar je, ozbiljan i spreman da u određenim situacijama donese odlučujuće zaključke. Ukratko, to je radino-produktivna ličnost.

Zaustavit ćemo se kod rada i njegove važnosti, jer je rad jedno od najvažnijih svojstava ozbiljnog čovjeka.

Rad – opća potreba

Allahov, dželle šanuhu, ustaljeni zakon na ovome svijetu govori nam da je opstanak i uspjeh zagaraniran samo radinom čovjeku. Allahovu opskrbu jedu oni koji privređuju i rade. Čak i sljedbenici strasti i raznoraznih ovozemaljskih sistema moraju raditi, i samo tako mogu postići ono što žele. Pa šta je tek s muslimanom, koji obožava Allaha, dželle šanuhu?! Vidimo da privatni poduzetnici upošljavaju samo radinu, produktivnu osobu. I kada je riječ o njegovom zalaganju, mjerodavni su izvještaji, oni su najbolji pokazatelj njegove produktivnosti. Također ni direktor javne ustanove neće uposliti osim radinog službenika. Mjerila i standardi, kako službeni tako i neslužbeni, kod njega su vezani za rad i učinak službenika. Ponekad čujemo da je direktor određene

ustanove, nakon što se preselio na drugo radno mjesto, sa sobom poveo i neke svoje službenike. Zašto? Jednoglasno, zato što su službenici radini, produktivni. Dakle, rad je opća potreba i opće mjerilo određivanja kvalitete. Svi narodi, oni koji su nestali i buduća pokoljenja, te oni koje je historija zapisala na svoje stranice – svi su opstali i svoja dostignuća ostvarili isključivo radom: historija na svoje stranice još nije počela bilježiti podvige lijenog naroda.

Časni Kur'an i djelo

Čitajući Kur'an, naći ćemo da je djelo posebno naglašeno i da je veoma važna stvar u životu. Kada je riječ o tome, umjesno je podsjetiti na sljedeće stvari.

Prvo, čovjek mora objediniti vjerovanje i djelo; u više od pedeset ajeta spomenuto je vjerovanje zajedno s činjenjem dobrih djela. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *“Iman (vjerovanje) sastoji se iz sedamdeset i nekoliko ogranaka. Najviši je svedočenje da nema drugog boga osim Allaha, a najniži je uklanjanje prepreke s puta; i stid je dio imana.”*³ Nije li ovo samo potvrda vrijednosti i važnosti djela u islamu!

Drugo, ako se vjerovanje ne potvrdi djelom, tada je prizivanje vjerovanja samo prazan govor koji za sobom povlači kaznu; Uzvišeni kaže: **“Neki beduini govore: ‘Mi vjerujemo!’ Reci: ‘Vi ne vjerujete, ali recite: ‘Mi se pokoravamo!’ jer u srca vaša prava vjera još nije ušla. A ako Allaha i Njegovog Poslanika budete slušali, On vam nimalo neće umanjiti nagradu za djela vaša.’ – Allah, uistinu, prašta i samilostan je. Pravi su vjernici samo oni**

³ El-Buhari (9) i Muslim (35).

koji u Allaha i Poslanika Njegovog vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni!” (El-Hudžurat, 14-15)

Treće, lijep, odnosno ružan ishod pojedinca i zajednice na ovom svijetu zavisi od djela; Svemogući Allah rekao je: “...na Dan kad ih patnja i odozgo i odozdo obuzme, melek rekne: ‘Ispaštajte za ono što ste radili!’” (El-Ankebut, 55) Blagoslov i opskrba jesu još ovosvjetska nagrada čovjeku za dobra djela: “A da su stanovnici sela i gradova vjerovali i grijeha se klonili, Mi bismo im blagoslove i s neba i iz zemlje slali...” (El-Earaf, 96) Dakle, nagrada ili kazna na ovome svijetu zavisi od djela: ako je djelo dobro, slijedi nagrada; ako je djelo loše, slijedi kazna.

Četvrto, čovjek će na Sudnjem danu odgovarati za djelo; s tim u vezi Allah, dželle šanuhu, rekao je: “Da Allah hoće, učinio bi vas sljedbenicima jedne vjere, ali On u zabludi ostavlja onoga koga hoće, a na Pravi put ukazuje onome kome On hoće; i vi ćete doista odgovarati za ono što ste radili.” (En-Nahl, 93)

Peto, dobijanje nagrade na onome svijetu (cilj kojem vjernici streme i zbog kojeg se dobri natječu) zavisi od djela; o tome nam govori sljedeći ajet: “...i njima će se doviknuti: ‘Taj Džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste činili!’” (El-Earaf, 43)

Šesto, kazna u džehennemskoj vatri uslijedit će zbog loših djela; Svevišnji Allah kaže: “...a oni koji budu zlo činili, u vatru će naglavačke biti gurnuti: ‘Zar se već kažnjavate za ono što ste radili?’” (En-Neml, 90) A tada će tražiti da budu vraćeni na ovaj svijet, ali povratka im neće biti. Potom će moliti da im se dopusti da učine koje dobro djelo: “Da nam je zagovornika kakva, pa da se za nas zauzme ili da nam je da budemo vraćeni, pa da postupimo drukčije nego što smo postupili!” (El-Earaf, 53) Ovo će

reći zato što će tek tada shvatiti vrijednost djela i njihove uloge u životu, i što će shvatiti da ih je kazna snašla upravo zbog počinjenih djela.

Sedmo, razmišljanje o kur'anskim ajetima i osjećanja koja su rezultat tog razmišljanja stvari su koje se trebaju pretočiti u radnu energiju; Uzvišeni je Allah rekao: **“U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana jesu, zaista, znamenja za razumom obdarene, za one koje i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. ‘Naš Gospodaru, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri! Naš Gospodaru, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio Ti si već osramotio, a nevjernicima neće niko u pomoć priteći. Naš Gospodaru, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: ‘Vjerujte u Gospodara vašeg!’ – i mi smo mu se odazvali. Naš Gospodaru, oprosti nam grijehе naše i pređi preko hrđavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima. Naš Gospodaru, podaj nam ono što si nam obećao po poslanicima Svojim i na Sudnjem danu nas ne osramoti! Ti ćeš, doista, Svoje obećanje ispuniti!’ I Gospodar njihov odaziva im se: ‘Nijednom trudbeniku između vas trud njegov neće poništiti, ni muškarcu ni ženi – vi ste jedni od drugih. Onima koji se isele i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni i koji se budu borili i poginuli, sigurno ću preko hrđavih djela njihovih preći i sigurno ću ih u džennetske bašče, kroz koje rijeke teku, uvesti; nagrada će to od Allaha biti. – A u Allaha je nagrada najljepša.”** (Alu Imran, 190-195) Iako je razmišljanje o Allahovim, dželle šanuhu, stvorenjima i traženje Njegove milosti dobro djelo za koje musliman ima nagradu, Allah, dželle šanuhu, ljude neće nagraditi zbog samog razmišljanja, odnosno pukog traženja milosti, već će ih nagraditi zbog djela koja se ogledaju u vjerovanju, podnošenju nedaća, borbi i smrti na Allahovom putu.

Osmo, običan savjet, dojam koji se ostavi na slušaoca i strah od Allaha, dželle šanuhu, isto tako trebaju se pretočiti u radnu energiju; govoreći o pokornim robovima, Uzvišeni kaže: **"Oni su zavjet ispunjavali plašeći se Dana čija će kob svuda prisutna biti, i hranu su davali – mada su je i sami željeli – siromahu i siročetu i sužnju. 'Mi vas samo radi Allahovog lica hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo! Mi se Gospodara našeg bojimo, onog Dana kada će lica smrknuta i namrgođena biti.'"** (Insan, 7-10) Strahovanje od Sudnjeg dana i njegovih strahota nije samo unutarnji osjećaj, već on potiče na djela, i tada čovjek daje hranu ljudima iz dobročinstva prema njima i ljubavi prema Allahu, dželle šanuhu. Govoreći o melekima i drugim stvorenjima koji Mu čine sedždu, Svemogućí Allah kaže: **"Allahu se klanja sve živo na nebesima i na Zemlji, u prvom redu meleki, i oni se ne ohole, boje se Gospodara svoga, Koji vlada njima, i čine ono što im se naredi."** (En-Nahl, 49-50)

Deveto, dini-islam prezire onaj govor koji djela ne potvrđuju; Svevišnji Allah rekao je: **"O vjernici, zašto jedno govorite a drugo radite? O, kako je Allahu mrsko kada govorite riječi koje djela ne prate!"** (Es-Saff, 2-3) Neposredno poslije ovih ajeta slijede Allahove riječi: **"Allah voli one koji se na Njegovom putu bore u redovima kao da su bedem čvrsti."** (Es-Saff, 4) Zaista, Allah, dželle šanuhu, voli one koji se trude i koji se bore.

Hadis i djelo

Ako znanje kao najviši stupanj ibadeta ne rezultira djelom, tada je ono zlo od kojeg se treba tražiti utočište kod Allaha, dželle šanuhu. Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, molio je: *"Moj Gospodaru, utječem Ti se od neskršćenog srca, molbe*

*kojoj se ne udovalja, nezasiťne duše i beskorisnog znanja! Tebi se utječem od ove četiri stvari.”⁴ Glavna preokupacija muslimana treba biti djelo. Stoga nas je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, poučio da za bolesnika molimo ovim riječima: “Moj Gospodaru, izliječi toga i toga Svog roba kako bi neprijatelje Tvoje ubijao ili na molitvu išao!”⁵ Neki je čovjek upitao Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: “Kada će nastupiti Sudnji dan?” Pa ga je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgovarajući na postavljeno pitanje, upitao: “A šta si pripremio za Sudnji dan?”⁶ Nije li Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, time htio potaknuti ashabe na to da njihova nastojanja u životu i brige budu usmjere na djelo?! Najbolji pokazatelj istinitosti gornje konstatacije jeste Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, životopis. Naime, rad je bio Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, preokupacija, nastojanje i navika. Pozivao je pojedince i plemena, nadničio, služio svoj narod na skupovima, odlazio u Taif, preselio u Medinu, u njoj se borio, iz nje poduzimao ratne pohode i dočekivao delegacije. Ako bismo tu konstataciju željeli potkrijepiti dokazima iz *sire*, Resulullahovog, sallallahu alejhi ve sellem, životopisa, tada bismo morali napisati čitavu jednu studiju, jer sav Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, život bio je protkan radom.*

⁴ Et-Tirmizi (3482) i En-Nesai (5442).

⁵ Ebu Davud (3107) i El-Hakim, 1/344 i 549.

⁶ El-Buhari (3688) i Muslim (2639).

Islamski učenjaci i rad

O tome da su islamski autoriteti pozivali u rad, ovdje ćemo govoriti kroz sljedeće tri tačke.

Prvo, učenjaci su shvatali poziciju rada u islamu; djelujući, oni su pozivali u rad i posvećivanje praktičnom životu. Po njima, znanje i rad ne mogu jedno bez drugog. Štaviše, u svojim oporukama na smrtnoj postelji savjetovali su učenike da rade prema onome što su naučili. Pisali su čitava poglavlja o odnosu učitelja i učenika prema radu. Hatib el-Bagdadi u jednoj svojoj knjizi naslovio je poglavlje: *Znanje iziskuje rad*. Hafiz Ibn Asakir naslovio je poglavlje: *Preziranje onoga ko ne radi prema onome što zna*. Ebud-Derda, radijallahu anhu, govorio je: “Najviše se plašim da mi na Dan polaganja računa ne bude rečeno: ‘Znao si, i da li si radio shodno znanju koje si imao?’”⁷ Također je govorio: “Najgori čovjek kod Allaha na Sudnjem danu bit će učenjak čije je znanje bilo beskorisno.”⁸ Muaz b. Džebel, radijallahu anhu, ljude je upozoravao govoreći im: “Možete raditi šta hoćete nakon što naučite, ali znajte da vas Allah neće nagraditi zbog vašeg znanja, sve dok ga ne primijenite.”⁹ Hasan el-Basri jednom je prilikom rekao: “Onaj ko ljude nadmaši u znanju najpreči je da ih nadmaši u djelu.”

Kada je riječ o tome, Abdulmelik b. Idris el-Haziri spjevao je sljedeće stihove: “Znanje ne koristi onome ko ga nosi,/sve dok se ne pretoči u djelo i vrline./Po meni, isto je neprimijenjeno znanje/i namaz onoga ko abdest uzeo nije./Prema znanju svome

⁷ Ed-Darimi (263) i Ibn Abdulberr u djelu *Džamii bejanil-ilm*, 2/6.

⁸ Ed-Darimi (262).

⁹ Ed-Darimi (260) i Ibn Abdulberr u djelu *Džamii bejanil-ilm*, 2/6.

postupaj i dostojan ćeš biti,,/i nikako se ne zadovolji gubljenjem dostojanstva svoga.”¹⁰

Drugo, naučna pitanja koja čovjek ne može primijeniti jesu sušta teorija; na to se ne treba gubiti vrijeme, niti se na to usredsređivati, to se u startu ignorira. S tim u vezi imam Eš-Šatibi rekao je: “Bavljenje pitanjima koja ne rezultiraju djelom prokupacija je stvarima za koje ne postoje šerijatski dokazi. Pod radom podrazumijevam djela srca i djela udova koje Šerijat nalaže. Dokaz za ovo jeste sljedeća šerijatska indukcija iz koje vidimo da Zakonodavac zapostavlja sve ono što ne rezultira djelom kojim je obveznik zadužen.”¹¹ Onaj ko želi više informacija u vezi s tim treba pogledati njegov zaključak iz devetog predgovora djela *El-Muvafekat*, gdje je govorio o stjecanju znanja i njegovim blagodatima.¹² Posvećivanje pažnje lancima prenosilaca (senedima) i bavljenje njihovim razlikama, a zapostavljanje tekstova hadisa nije praksa uspješnih učenjaka koji stječu znanje želeći ga primijeniti. Pitanje kao sušta hipoteza, odnosno ono koje ne rezultira djelom ne zaslužuje da se na njega uopće odgovori. Neki je čovjek upitao Ubejja b. Ka’ba, radijallahu anhu: “O Ebu Munzire, šta kažeš u vezi s tim i tim pitanjem?”, na šta mu je Ubejj odgovorio: “Sinak moj, je li se to o čemu pitaš već desilo?” „Nije”, odgovori ovaj, pa mu Ka’b reče: “Ako je tako, onda me ostavi na miru, a ako se pak dogodi, dođi da razmišljamo o mogućem odgovoru.”¹³ Mejmun je upitao Ibn Abbasa, radijallahu anhu, o tome kako će postupiti čovjek kojeg zateku dva ramazana, a Ibn Abbas ga upita: “Je li se to nekome već desilo?” Mejmun odgovori:

¹⁰ Ibn Abdulberr u djelu *Džamiu bejanil-ilm*, 2/4-9.

¹¹ Vidjeti: *El-Muvafekat*, 1/31.

¹² Vidjeti: *ibid*, 1/53-61.

¹³ Ed-Darimi (149).

“Nije.” Tada Ibn Abbas, radijallahu anhu, zaključio: “Ne izazivaj nevolju ako se već nije dogodila?”¹⁴

(Napomena: čak i oni učenjaci koji odgovaraju na hipotetična pitanja, odgovaraju iz razloga što smatraju da će se onaj koji pita nekada naći u takvoj situaciji, te mu daju potrebne instrukcije kojih će se držati kada to bude potrebno.)

Treće, životopis i stavovi učenjaka najbolji su pokazatelj da su oni širili šerijatsko znanje, koristili ljudima, rješavali njihove potrebe, zastupali njihova prava, odvrćali od svih zala, popravljali narode i vladare, borili se na prvim borbenim linijama, u njihovim životopisima za sve to nalazimo nepobitne činjenice.

Budući da smo govorili o radu, tj. o djelu i njegovoj važnosti, to će možda neke ljude ponukati na sljedeće pitanje: kakve veze ima rad s uspješnim odgojem? A na to možemo odgovoriti ovako: rad je temelj ozbiljnosti i najveća odlika ozbiljnog, uspješnog čovjeka, odnosno ozbiljne, uspješne zajednice. Štaviše, skoro da se ne može naći izraženije svojstvo kod uspješnog čovjeka od ovog svojstva.

Pored svega toga, pod izrazom “rad” ne mislimo na svaki rad, već na onaj produktivni čiji plodovi idu u korist blagoslovljenoj misiji pozivanja u dini-islam. Produktivan rad sam po sebi nije dovoljan da svoga vlasnika uvrsti u uspješne, ozbiljne ljude. Da bi se čovjek uvrstio u tu kategoriju ljudi, njegovo djelovanje mora biti na odgovarajućem nivou. Nije nepoznato da dva čovjeka mogu obavljati isti posao, ali ga jedan od njih dvojice obavlja mnogo produktivnije i prednjači nad drugim. Prioritet odgajatelja postao je proizvesti ozbiljnu, produktivnu generaciju i osigurati standarde za uspješan odgoj, rad i produktivnost, i zato osjećamo da je odgoj

¹⁴ Ed-Darimi (154).

u islamskom ummetu postao produktivan, da ostvaruje svoje ciljeve.

DOKAZI ZA USPJEŠAN ODGOJ

Svrha i značaj uspješnog odgoja duhovnom buđenju nalaže da svoju odgojnu brigu stavi na prvo mjesto, i to u skladu s ispravnošću njenih nastojanja i prioriteta. Uspješan odgoj treba biti neodvojiv epitet odgojnog programa kada je riječ o razvijanju i širenju *sahve*. Između ostalih, sljedeći dokazi ukazuju nam na veliku potrebu ozbiljnom pristupu odgoju.

Uspješan odgoj – put ispravnih prethodnika

To je put vjerovjesnika i učenjaka koji su živjeli poslije njih. To je praksa i našeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koju Allah, dželle šanuhu, u Svojoj Knjizi spominje u više ajeta: **“On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitaj zabludi.”** (El-Džuma, 2) Te u ajetu: **“Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao, da im riječi Njegove kazuje, da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitaj zabludi.”** (Alu Imran, 164)

Dini-islam pojavio se i proširio na rukama prvih generacija koje je odgojio Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem. Bili su predvodnici u bitkama, namjesnici u pokrajinama, nadležni u upravi i sudstvu. Kada se Arapski poluotok odmetnuo od islama, ta je skupina ostala privržena vjeri. Štaviše, upravo oni Allahovom,

dželle šanuhu, voljom, imali su presudan značaj u vraćanju Arapa u okrilje islama. Uistinu, ova generacija, koja se odlikuje nad ummetom, najbolji je dokaz da je uspješan odgoj ustvari Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, praksa. Potonje generacije ovog ummeta može spasiti samo ono što je spasilo prve generacije. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, susretao se s Džibrilom, koji ga je poučavao Kur'anu, i tom je prilikom bio brži da učini dobro od vjetra poslanog.¹ Vjerovjesnici su predvodnici ljudi i misionara, ne samo u obredima i ophođenju, već u cjelokupnom misionarskom poduhvatu i načinu popravljavanja društva. Nakon smrti vjerovjesnika učenjaci su preuzeli tu odgovornost na sebe. Svojim su učenicima oporučivali druženje s učenim stoga što su znali da uloga učenjaka prevazilazi značaj sredstva za prenošenje znanja i informacija.

Pročitajte ove lijepe Ibnul-Mubarekove stihove: "O ti koji stječeš znanje,/dođi Hammadu b. Zejdu,/nauči blagost i nauku, pa to utvrdi,/a smutnju prepusti Amru b. Ubejdu!"

Ibn Sirin govorio je: "Ljudi su učili kako se lijepo ophoditi prema svijetu kao što su stjecali znanje saznavajući informacije." A Hasan el-Basri rekao je: "Neki su ljudi lijepo ophođenje usvajali po godinu ili dvije godine dana." Habib eš-Šehid oporučio je svome sinu: "Sinak moj, druži se s učenjacima, usvajaj znanje od njih i ponašaj se kao oni, uistinu, to mi je najdraže od tebe." U Ebu Zejdovoj poslanici *Hil'jetu talibil-ilm* stoji da su učenjaci oporučivali mladićima koji počeli stjecati znanje da nauče sljedeću kasidu kadije El-Džerdžanija: "Govore mi da potišten sam a samo su,/vidjeli čovjeka koji je zbog prizora poniženja ustuknuo./Neću znanju dati njegovo pravo ako čežnji,/kada god se pojavi udovoljim ja./Zar ću biti nesretan sadeći ga i ubirući ponizno,/onda je

¹ Vidjeti hadis u tome smislu koji su zabilježili El-Buhari (6) i Muslim (2308).

slijedenje neznalica razboritije./Vidim ljude s kojima samo ponizni ostaju, jer ponos duše prava je počast./Da su znanje čuvali, i ono bi njih čuvalo,/da su ga srcem veličali, i ono bi njih veličalo./Ali iznevjerili su ga, pa je i ono njih iznevjerilo,/uprljali ga, i ono im se, namršteno, osvetilo.”

Imam Eš-Šatibi u odlike učenjaka ubrajao je i to da su određenog čovjeka odgojili eksperti u određenoj znanosti od kojih je usvojio određeno znanje družeći se s njima. Ovo je zato jer je takav čovjek najsposobniji interpretirati stvari koje su mu rekli i opisali. Tako je bilo za vrijeme prvih generacija. Ponajprije ashabi, radijallahu anhum: slijedili su Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i od njega usvojili i teoriju i praksu, a to je, opet, postalo nepisano pravilo za dolazeće generacije. Tabiini su nastavili praksu koju su začeli ashabi s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem: i oni su dostigli vrhunac kada je riječ o islamskom znanju i mogućnosti rješavanja šerijatskih pitanja. Dovoljan pokazatelj tačnosti ove konstatacije jeste to što nećeš naći nijednog učenjaka koji se pročitao po obimnosti svog znanja a da nije slijedio prethodnike – naravno, istaknute učenjake – od kojih je to znanje usvojio. Skoro da ne postoji zalutala skupina ni pojedinac koji ne postupaju prema sunnetu a da pri sebi imaju spomenuta svojstva. Upravo po tome se Ibn Hazm ez-Zahiri negativno isticao: znanje nije usvajao pred učenjacima, niti se okitio njihovim ponašanjem, za razliku od četverice imama i njima sličnih islamskih autoriteta.²

U gore navedenim, ali i u drugim predanjima dokaz je da se uloga odgoja upotpunjavala preko učenjaka, nasljednika poslanika, i da odgoj, po svojoj važnosti i velikoj ulozi, nimalo nije zaostajao za znanjem koje se usvajalo i pitanjima o kojima se raspravljalo.

² Vidjeti: *El-Muwafekat*, 1/66-67.

Odgoj u Kur'anu i Hadisu

Kada je riječ o odgoju, ozbiljnom i osjetljivom pitanju, u časnom Kur'anu i Hadisu nalazimo brojne tekstove koji se bave tim pitanjem. Između ostalih, o tome govore sljedeći ajeti.

Svevišnji Allah rekao je: **“O Jahja, prihvati Knjigu snažno! – a dadosmo mu mudrost još dok je dječak bio...”** (Merjem, 12). Allahova naredba poslaniku Jahji, alejhis-selam, da prihvati Knjigu odlučno, u potpunosti se podudara s ozbiljnošću i važnošću pravca u koji je Jahja, alejhis-selam, pozivao. U tome su smislu i riječi Uzvišenog upućene Musau, alejhis-selam: **“I Mi mu na pločama napisasmo pouku za sve, i objašnjenje za svašta. 'Primi ih svojski, a narodu svome zapovjedi da se pridržava onoga što je u njima ljepše! A pokazat ću vam i zemlju grešnika.”** (El-Earaf, 145) Allahovi vjerovjesnici i poslanici braća su po vjeri³, i stoga Allahovo, dželle šanuhu, obraćanje njima znači obraćanje našem Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, a obraćanje našem Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem, jeste obraćanje ummetu.

Obraćajući se Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem, Svemogućij je Allah rekao: **“O ti, umotani! Probdij noć, osim malog dijela; polovinu njezinu ili malo manje od nje; ili malo više od nje, i izgovaraj Kur'an pažljivo, Mi ćemo ti, doista, teške riječi slati.”** (El-Muzemmil, 1-4) Ibn Džerir et-Taberi, jedan od najvećih autoriteta u tefsiru, zapisao je sljedeće: “Mufesiri ne gledaju istovjetno na značenje ajeta: **‘Mi ćemo ti, doista, teške riječi slati.’** Naime, neki kažu da je značenje: objavit ćemo ti riječi prema kojima će biti teško postupati.” Potom je naveo spojeno predanje u kojem stoji da je Hasan el-Basri, tumačeći ajet, rekao: “To se odnosi na rad prema Kur'anu. Uistinu čovjek brzo zapamti

³ Vidjeti hadis u tome smislu koji su zabilježili El-Buhari (3443) i Muslim (2365).

određnu suru, ali mu je teško raditi prema njoj.” A Katada se zaklinjao: “Allaha mi, Allahove riječi: **’Mi ćemo ti, doista, teške riječi slati’** odnose se na obaveze i na Allahove, dželle šanuhu, granice.” Započeto izlaganje Et-Taberi nastavlja ovako: “Međutim, neki drugi mufesiri to tumačenje ne prihvataju: **’Naprotiv, ajet se odnosi na same riječi, tj. njih je teško nositi.’**” Na kraju je ovaj imam zaključio sljedeće: “Kada je riječ o ovom pitanju, najispravnije je kazati ovako: Allah, dželle šanuhu, rekao je da su Njegovi ajeti teški, i oni su onakvi kakvim ih je Svevišnji Allah okarakterizirao: **teško se nose, teško je izvršavati Allahove obaveze i držati se Njegovih granica.**”⁴ Da bi ovo dokazivanje bilo jasnije moramo napomenuti sljedeće: ajet je objavljen Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u samom početku poslanstva, poručujući mu da su kur’anske poruke teške, a iz toga se ima razumijeti da Kur’an neće nositi, niti će prema njemu raditi iko osim ozbiljni, uspješni ljudi.

Govoreći o ljudima koji misle da će u Džennet ući jer to žele, bez rada i truda, Uzvišeni kaže: **“Zar mislite da ćete ući u Džennet, a još niste iskusili ono što su iskusili oni koji su prije vas bili i nestali? Njih su satirale neimaštine i bolest, i toliko su bili uznemiravani da bi i poslanik, i oni koji su s njim vjerovali – uzviknuli: ‘Kada će već jednom Allahova pomoć!’? Eto, Allahova je pomoć zaista blizu!”** (El-Bekara, 214) Umišljenim ljudima časni Kur’an nudi da razmisle o sljedećem primjeru: **“A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovom putu snalazile, i nisu posustajali niti su se predavali – a Allah izdržljive voli – i samo su govorili: ‘Naš Gospodaru, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i**

⁴ Vidjeti: *Džamiul-bejan*, 29/127-128.

pomozi nam protiv naroda koji ne vjeruje!” (Alu Imran, 146-147)
U razumijevanju ovih ajeta pomoći će nam sljedeći tekst: “Ovako se Allah, dželle šanuhu, obraćao prvoj generaciji muslimana. Ovako ju je podsjećao na iskustva prijašnjih vjernih zajednica. Ovako ih je uputio u Svoja pravila kada je riječ o odgoju odabranih robova, kojima povjerava zastavu i emanet dini-islama, vladanje po Šerijatu na Zemlji. I to se obraćanje odnosi na svakoga ko izabere njihov put. To je veliko, duboko i patetično iskustvo. Pitanje koje su postavljali poslanici (a oni kod Allaha, dželle šanuhu, uživaju poseban ugled) i onih koji su s njim vjerovali glasilo je: ‘Kada će Allahova pomoć?’ Zamislimo veličinu iskušenja koje je moglo uzdrmati tako jake ličnosti poput njih! Svakako, posrijedi je iskušenje koje je preplavilo njihove duše, pa su postavljali ovako teško pitanje. A kada se ljudi učvrste trpeći slično iskušenje, tada se upotpunjuje Allahova riječ i dolazi pomoć: **‘Eto, Allahova je pomoć je zaista blizu!’** Strpljivost u borbi jača ljude i uzdiže ih iznad samih sebe, čisti ih kad im je najteže, kristalizira, rasvjetljava, produbljuje i jača vjerovanje i živost. Zato borba postaje lijepa kao biser, čak i u očima neprijatelja i protivnika...”⁵
Svemogući Allah rekao je: **“Zar mislite da ćete ući u Džennet, a da Allah ne ukaže na one od vas koji se bore i na one koji su izdržljivi?”** (Alu Imran, 142)

U sljedećim ajetima časni nam Kur’an govori o velikoj neposlušnosti (dotičući se uspješnog odgoja) pri onima koji traže borbu protiv neprijatelja, ali kada im se borba naredi, sve izgleda sasvim drukčije: **“Zar ne vidiš one kojima je rečeno: ‘Dalje od boja, već molitvu obavljajte i milostinju dajte!’ A kada im bi propisana borba, odjednom se neki od njih pobojaše ljudi, kao što se Allaha boje, ili još više, i uzviknuše: ‘Naš Gospodaru, zašto**

⁵ Vidjeti: *Fi zilalil-Kur’an*, 1/218-219.

si nam borbu propisao? Da si nas toga još neko vrijeme poštedio! Reci: 'Uživanje na ovom svijetu kratko je, a onaj je svijet bolji za one koji se grijeha klone; i nikome se od vas ni koliko trun jedan neće učiniti nepravda.'" (En-Nisa, 77)

Svevišnji je Allah naredio Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, strpljenje i borbu protiv neprijatelja zajedno s iskrenim vjernicima: **"Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i naveče u želji da naklonost Njegovu zasluže, i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovom svijetu..."** (El-Kehf, 28).

Navedeni ajeti, iako govore o različitim temama i nose različita značenja, imaju istu poruku: uspješan odgoj vrlo je osjetljiva i ozbiljna stvar, i zato onaj ko za svoj životni put izabere ovu vjeru treba biti ozbiljan i u nju treba pozivati. Onaj ko dinislam dostavlja svim ljudima sigurno je dovoljno ozbiljan, jer se bavi ozbiljnim pitanjima i teško breme nosi na leđima.

Kada je riječ o uspješnom odgoju, tu su, između ostalih, i sljedeći hadisi.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom je ashabu rekao: *"Traži pomoć od Allaha i ne posustaj!"*⁶

*"Džehennem je prekriven strastima, a Džennet neugodnostima."*⁷ Značenje ovog hadisa pojašnjeno je u sljedećem predanju: *"Kada je Allah, dželle šanuhu, stvorio Džennet, naredio je Džibrilu: 'Idi pogledaj Džennet!' Džibril je rekao: 'Tako mi Tvoga dostojanstva, niko neće čuti za njega a da u njega neće ući.' Potom je Allah, dželle šanuhu, Džennet prekrrio neugodnostima, rekavši: 'Idi pogledaj Džennet!' A tada je Džibril rekao: 'Tako mi Tvoga dostojanstva, bojim se da u njega neće niko ući.' A nakon što je*

⁶ Muslim (2664).

⁷ El-Buhari (6487) i Muslim (2823).

*Svevišnji Allah stvorio Džehennem, naredio je Džibrilu: 'Idi pogledaj Džehennem!' Džibril je otišao i pogledao Džehennem, zatim se vratio, rekavši: 'Tako mi Tvoga dostojanstva, niko ko za njega čuje neće biti njegov stanovnik.' Nakon toga je Svevišnji Allah Džehennem prekrrio strastima i rekao: 'Idi pogledaj Džehennem!' Kada se Džibril vratio, rekao je: 'Tako mi Tvoga dostojanstva, bojim se da će svi ljudi u njega ući.'*⁸ Dakle, put do Dženneta prekriven je mnogim neugodnostima, a njih može premostiti samo ozbiljan čovjek, otporan na nedaće i suzdržljiv od strasti. A kada je riječ o bolesnim strastima i uživanjem, to je put kojim idu podrugljivci i nemarni ljudi, ali njegov je kraj, zaista, grozan.

Muslimani najbolji uzor imaju u Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, a on je svakog dana molio: *"Moj Allahu, Tebi se utječem od nemoći i lijenosti!"*⁹ Naš dragi Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, utjecao se Svevišnjem Allahu od ružnih svojstava, a ta ružna svojstva većinom imaju neozbiljni ljudi: "To je čovjek koji je još zatočen u podnožju svoje naravi. Njegovo je srce lišeno savršenstva radi kojeg je stvoren. Takav se poistovjećuje sa životinjama. Sličan je pastiru koji slobodno napasa stoku. Preferira rahatluk i dangubu. Izležava se na postelji nemoći i lijenosti. Nije kao onaj kome je ponuđeno znanje pa ga je prihvatio, koji je blagoslovljen jer se pozabavio vlastitim izbavljenjem i slijedi put spasa. Žudi za svim drugim osim za pokornošću Allahu i Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem. Ovakav čovjek prezire saputnike, ali voli one putnike-namjernike koji idu njegovim putem", ističe Ibn Kajjim el-Dževzija.¹⁰

⁸ Ebu Davud (4744), E-t-Tirmizi (2560) i En-Nesai (3763).

⁹ El-Buhari (6369) i Muslim (2706).

¹⁰ Vidjeti: *Miftabu daris-sea'da*, 1/46.

Ozbiljnost – osnova u životu

Kakvi god da su njegovi ciljevi i smisao života, čovjek ih neće ostvariti osim ako je u tome ozbiljan. Trgovac neće uspjeti u trgovini, osim ako joj pristupi ozbiljno, danonoćno radeći punim kapacitetom kako bi postao uspješan. Političar neće ostvariti svoj cilj, osim ako se postavi ozbiljno. Štaviše, lopov, odnosno razbojnik ne može uspjeti ako ne da sve od sebe i ako nedjelu ne pristupi ozbiljno. U prilici smo vidjeti koliko požrtvovanost od sebe daju promicatelji kojekakvih svjetovnih zakona i zabludjelih pravaca. Koliko samo vremena i žrtve daju za svoje principe! Narodi koji su ušli u historiju i njenom tintom ispisali svoja ostvarenja ne bi postigli to što jesu da su bili neozbiljni i neodlučni. Ovo je zato jer Allahov, dželle šanuhu, zakon na Zemlji glasi: uspjet će samo ozbiljan čovjek. Da li mi možda želimo neka posebna pravila?! Mislimo li ostvariti svoje ciljeve koji nadmašuju ciljeve onih prije nas bez više ozbiljnosti nego što su je oni imali?! Koliko samo islamski ummet žudi i nastoji zauzeti vodeću poziciju i kontrolu nad narodima! Ali, da li će taj stupanj dostići bez truda i ozbiljnosti?

Šerijatski obredi

Postoje šerijatski propisi i obredi koji iziskuju određenu dozu ozbiljnosti i strpljenja. Allah, dželle šanuhu, tim je propisima obavezao Svoje robove, a jedan primjer za to jeste hadž, peta islamska dužnost. U vezi s tim Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: *“Hadž je džihad u kojem nema borbe.”*¹¹ Dok je na hadžu,

¹¹ Ibn Madža (2901).

musliman podnosi mnoge teškoće i napore, ali i pored toga, sve dok ima mogućnosti da obavi ovu dužnost, te poteškoće i napori ne oslobađaju ga obaveze. Nije li u tome poučavanje ummeta ozbiljnosti! Nije li borba na Allahovom putu, u kojoj se lije krv, gube dobra i životi obavezna cijelom ummetu! Ima li većeg napora od džihada! Gdje god se nalazio, od muslimana se traži spremnost za borbu. Ovo je zato jer: *“Onaj ko umre a ne bude se borio, niti sebe bude poticao na borbu, umro je s ogrankom licemjerstva.”*¹² Onaj ko razmišlja o borbi sigurno je spremniji podnijeti teškoće i napore. Hrabar je, odvažan i odlučan u svojim namjerama. Ovdje se nameće pitanje: da li naš odgoj priprema generaciju za džihad? Ako nije tako, onda se mora izvršiti detaljna revizija i mora se intervenirati na tom polju.

Slavni i ugledni ljudi

Historija nam je zabilježila primjere ljudi koji su učestvovali u uređivanju budućnosti naroda i civilizacija. Kako su ti ljudi odgajani? Otvorimo jednu stranicu historije i pogledajmo.

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, životopis obiluje prilikama kroz koje je prošla najbolja generacija muslimana, počevši od Erkamove kuće i mekanskog perioda, pa sve do perioda poslije preseljenja u Medinu i događaja koji su obilježili to vrijeme, a sve je to, dajući uputstva muslimanima i objašnjavajući Pravi put, pratilo objavljivanje časnog Kur’ana. Iz bitaka: Bedr, Uhud, El-Merisi, El-Ahzab, Tebuk i Hunejn tadašnji su muslimani naučili šta Allah od nas traži u pobjedi i porazu, strpljenje u nevolji i iskušenju, popravljavanje međusobnih odnosa, postojanost u

¹² Muslim (1910).

riječima i djelima, ujedinjavanje i međusobno povezivanje... Njih su neposredno odgajali događaji i stvarnost. Njihove se vrline i vrijednosti nisu mogle steći tek tako, jer tada bi bile beznačajne. Po individualnoj osnovi, najbolji ashabi proživljavali su s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, ono što drugi nisu. Na mnogo mjesta u *siri* pročitat ćeš kako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, s Ebu Bekrom i Omerom bio na tom i tom mjestu. I to nam govori da je za njih postojao poseban način pripreme, viši smisao od onog koji je važio za ostale ashabe, radijallahu anhum. Učenjaci iz redova ashaba taj su stupanj dostigli odricanjem od rahatluka, strpljenjem i upornošću. Ibn Abbas, radijallahu anhu, o sebi je govorio: “Ako sam znao da ću od nekog čovjeka naučiti određeni hadis, išao bih kod njega i svoj ogrtač vješao na njegova vrata. Vjetar je nanosio pijesak na moje lice, i kada bi on izašao i vidio me, rekao bi: ‘O Poslanikov amidžiću, šta te dovelo ovdje? Zašto nisi poslao po mene, ja bih tebi došao?’ Odgovorio bih: ‘Nikako! Preče je da ja tebi dođem’, a potom bih ga upitao u vezi s hadisom.”¹³

Neka niko ne pomisli da se takvo nešto moglo naći isključivo u prvoj generaciji, to se proteglo i na nekoliko potonjih pokoljenja. Tu je životopis učenjaka i predvodnika ovoga ummeta kroz dugu historiju. Fudajl b. Gazvan kaže: “Sjedili smo noću: Ibn Šubruma, El-Haris b. Jezid el-Akli, El-Mugira, El-Ka’ka b. Jezid i ja, učeći fikh, i rijetko kad smo se razilazili prije ezana za sabah-namaz.”¹⁴ Ebu Ubejd el-Adžiri kaže: “Upitan ko je učeniji: Vekia ili Abdurrahman b. Mehdi, imam Ebu Davud odgovorio je: ‘Vekia je učeniji, a Abdurrahman je precizniji.’ Sastali su se poslije jacija-namaza u Medžidul-haramu i skladno razgovarali sve dok se nije

¹³ Ed-Darimi (570).

¹⁴ Vidjeti: *Sijeru ealamin-nubela*, 6/348.

čuo ezan za sabah-namaz.”¹⁵ Ibn Ebu Hatim je pripovijedao: “Čuo sam svoga oca kako kaže: ‘Kada sam prvi put otputovao da studiram hadiske znanosti, u tuđini sam ostao sedam godina. Izračunao sam da sam pješice prešao više od sedam *firseha* (4 800 km), a nakon toga sam prestao računati razdaljinu. Znao sam pješačiti od Bahrejna do Egipta. Nakon toga sam pješačio do Remle, a potom u Damask, zatim u Antakiju i Tarsus, potom se vratio u Hims, zatim otišao u Rikku, i tek tada odjahao u Irak. Sve ovo bilo je na mom prvom putovanju, u mojoj dvadesetoj godini.”¹⁶ Abdullah, sin imama Ahmeda b. Hanbela, govorio je: “Čuo sam svoga oca da govori: ‘Dok sam žurio raneći na učenje hadisa u halku kod Ebu Ajjaša i nekih drugih muhadisa, mati me uhvatila za odjeću i rekla: ‘Dok ezan zauči, ili ljudi ne osvanu!’” Jahja b. Seid el-Kattan, govoreći o svome učenju hadisa, rekao je: “Izlazio sam rano ujutro, a vraćao bih se tek naveče.”¹⁷ Ibnul-Medini je izjavio: “Šurejk je rekao: ‘Sa svojim ocem Ishakom klanjao sam hiljadu sabah-namaza.’”¹⁸ Ibn Ebu Hatim veli: “U Egiptu smo proveli sedam mjeseci, i za to vrijeme nismo pojeli ništa čorbasto. Dane smo provodili kod učenjaka, a noću smo prepisivali i upoređivali zapisano. Jednog dana moj prijatelj i ja došli smo kod šejha, ali nam rekoše da je bolestan. Ugledali smo ribu koja nam se dopala pa smo je kupili. Kada smo pošli kući, došlo je vrijeme predavanja kod nekih učenjaka pa smo otišli na predavanje. Ribu smo nosali tri dana i skoro se pokvarila, pa smo je pojeli onako prijesnu jer nismo imali vremena da je ispečemo.” Ovaj isti učenjak govorio je: “Bez umora nema znanja.”

¹⁵ Vidjeti: *ibid*, 9/152.

¹⁶ Vidjeti: *ibid*, 13/255-256.

¹⁷ Vidjeti: *ibid*, 9/183.

¹⁸ Vidjeti: *El-Džam'iu li ablakir-ravi ve adabis-samia*, 1/150.

Iako od današnjih muslimana tražimo ozbiljnost, ne moramo od njih tražiti da jedu prijesnu hranu. Svijetli primjer ozbiljnosti prvih generacija može nam poslužiti kao visoki minaret, tj. orijentir koji generacije trebaju slijediti i nastojati dostignuti.

Ovako ideje pobjeđuju

Islamski ummet prošao je kroz periode slabosti i poniženja, pa mu je Allah, dželle šanuhu, poslao reformatore dini-islama. Čitajući životopis reformatora ne možemo a da ne zapazimo to da njihove ideje nisu uspjele tek tako. Iza njihovog je uspjeha stajala jedna velika požrtvovanost. Sadašnju *sahvu* nemoguće je usavršiti bez ozbiljnog pristupa odgoju. Islamsko društvo pati od problematičnih odgojnih metoda, kontradiktornih nastojanja i udaljenosti od onoga što Allah, dželle šanuhu, traži od najboljeg naroda koji se ikada pojavio. Zato, za reorganizaciju svega toga trebaju nadljudski naponi kojim će se neutralizirati postojeći nered koji su u minulim godinama posijali din-dušmani. Traži se osvježenje, ali ono je veoma skupo. Period slabosti i bolesti ovaj je ummet, uz Allahovu pomoć, premostio, i stoga je, bez truna sumnje, u stanju prebroditi i ovaj današnji period koji je jedinstven u historiji islama. Preporod, duhovno buđenje i rezultati traže ulaganje velike energije i mogućnosti da bi odgoj bio uspješan. U tome se oslanjamo na Allaha, dželle šanuhu, a zatim na uloženu energiju i date mogućnosti.

Mnoštvo iskušenja

Današnja se islamska omladina suočava s talasom iskušenja i pojava koje odvrćaju od Allahove, dželle šanuhu, vjere. Nevjernici kod muslimanske omladine izazivaju sumnju u islamsko vjerovanje (akidu), nude im nadasve primamljive strasti i harama, koji vode u veliku popast: mladićima i djevojkama se na ulicama, na raznim TV-programima, u časopisima, na tržnicama, čak i u školskim klupama nude primamljivi i nemoralni prizori. Govoreći o tim iskušenjima, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *“Iza sebe neću ostaviti veće iskušenje po muškarce od žena.”*¹⁹ Ozbiljan pristup odgoju, uz Allahovu pomoć, najviše pomaže u aktiviranju one omladine koja se boji Svevišnjeg Allaha, bježi od grijeha, posjeduje snagu vjere, ima kontrolu i odlučnost za suprotstavljanje iskušenjima i njihovu pobjedu. Druga nevolja s kojom se suočavaju muslimanski naraštaji jeste imetak. Imetak, položaj i ugled isprečavaju se čak misionarima da ih odvrte od misije i pravca; nekada se misionarima ismijavaju zbog tih stvari. Uistinu, to je iskušenje koje će vrlo teško prevazići onaj ko ne shvati ozbiljnost ovog pitanja, koji nastupa neuspješno i bijedno. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *“Dva gladna vuka puštena u tor s ovcama ništa manje nisu opasni po ovce nego što je po čovjekovu vjeru opasna pohlepa za imetkom i ugledom.”*²⁰ Pažljiv posmatrač na terenu, može uočiti da oko Pravog puta lutaju mnogi ljudi koji su skrenuli, koji se nisu čuvali stranputice. Proživjeli su ludilo tih iskušenja, i pali na njima. Molim Svemogućeg Allaha da nas sačuva neimaštine nakon što nam je dao obilje, i zablude nakon upute!

¹⁹ El-Buhari (5096) i Muslim (2740).

²⁰ Et-Tirmizi (2376) i Ed-Darimi (2730). Et-Tirmizi je izjavio: “Hadis je dobar-autentičan.”

Nije li krajnje opasno po misionarstvo i slijeđenje Pravog puta to da vodstvo preuzmu nesposobni ljudi, odnosno oni koji za taj poziv nisu dovoljno odgojeni, odnosno oni koji su podatni iskušenjima i strastima!

Potreba islamskog ummeta za savršenom ličnosti

Da bi bio potpun, čovjek mora biti strpljiv, staložen, plemenit, hrabar, dosjetljiv, samopouzdan, učtiv... Između ostalih, ove su osobine okosnica potpune ličnosti, pogotovo kada se radi o muslimanu. Njih je nemoguće steći kroz puko poznavanje teorije, već je neophodno i praktično se odgojiti. Misionarstvo koje se osloni na osobu koja ne posjeduje ove osobine građevina je na staklenim nogama, i ona se svaki čas može strovaliti. Savršenstvo se ne može ostvariti pukim i šturim uputstavima, površnošću i nepoznavanjem ljudske prirode.

Širenje vjerskog buđenja

Hvala Allahu, dželle šanuhu, Koji je dao da se *sahva* proširi u skoro svim dijelovima islamskog svijeta. To njeno širenje nalaže usredsređivanje na odgoj iz sljedećih razloga.

Prvo, povećanje broja pokajnika; često možemo čuti da se pokajao neki umjetnik, diler droge, sportista..., i tako se iz dana u dan *sahva* širi i povećava broj onih koji se vraćaju Svevišnjem Allahu. Ma koliko u svom pokajanju bila ozbiljna, ta populacija ljudi još uvijek u sebi nosi odgojne propuste koji su rezultat njihove prošlosti. Tu je čitava lepeza inkompatibilnih manira, koje spaja jedino to što su svi ružni i neprihvatljivi. Ljudi s takvim manirima u

islamskim redovima uzrokuju određene negativnosti. Štaviše, ponekad zauzmu vodeće pozicije na polju islamskog daveta, oni su glavni na sijelima: poučavaju i drže hutbe, često se bave pitanjima koja ni sami ne poznaju, a kamoli da ih drugima objašnjavaju. Ne pozivamo odbijanju takvih ljudi, jer je Allahova milost velika. Štaviše, ne odstranjujemo one koji su u gorem položaju od njih. Iako vidimo da se njihov položaj razlikuje od položaja drugih, kažemo da nemaju povlasticu da im se prepuste minberi, ne može ih se promicati u toj mjeri. Kada ovo govorimo, ne želimo obezvrijediti povratnike u vjeru, već želimo skrenuti pažnju na naš nemaran odnos spram odgoja. Postoje brojne skupine koje imaju klimavu prošlost, pa su se vratile u red. Čišćenje od loših svojstava, navika i svih drugih negativnosti ne postiže se samim pokajanjem. Za to je neophodno ulaganje ozbiljnih napora u odgoju koji mora trajati odgovarajući vremenski period u kojem će takav čovjek ličnim trudom potrti sve te negativnosti iz prošlosti i nadomjestiti ih islamskim manirima i odgojnim vrijednostima. S Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, na Hunejnu bile su neke novajlije u islamu, i kada su prolazili pored drveta Zatu-envat koje su mnogobošci svetkovali, počeli su dovikivati: "Allahov Poslaniče, odredi i ti nama Zatu-envat, kao što ga i oni imaju!"²¹ Kada su se Izraelčani spasili potopa i došli kod naroda koji obožava kipove, rekli su: "**O Musa, napravi i ti nama boga kao što i oni imaju bogove!**" (El-Earaf, 138) Jednom ashabu koji se iz zaborava zakleo Latom i Uzzaom Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, naredio je da kaže: la ilahe illallah.²² Musliman, koji obožava samo jednog Boga, ne sumnja u neispravnost božanstvenosti Lata i Uzzaa, kamoli da ih veliča ili se njima zaklinje. Međutim, tu je naviku ovaj ashab stekao u predislamskom dobu. Sve ovo naveli smo kao

²¹ Ahmed, 5/218, i Et-Tirmizi (2180), koji tvrdi da je hadis dobar-autentičan.

²² El-Buhari (6650) i Muslim (1647).

potvrdu gornjoj konstataciji: odgoju se mora ozbiljno pristupiti, ne samo radi sapiranja grijeha iz prošlosti i čišćenja od negativnosti, već radi postavljanja čvrstih temelja koji zaista zaslužuju da se na njima pothranjuju nade i očekivanja.

Drugo, širenje *sahve* nalaže zauzimanje novih pozicija i ostvarivanje novih mogućnosti za davu; drugim riječima, s društvom se mora živjeti, poziv u islam mora obuhvatiti sve segmente života. Daije se moraju nositi s društvenim problemima i uzeti aktivno učešće u njihovom rješavanju. A sve to iziskuje ozbiljan pristup odgoju koji će proizvesti ljude koji će preuzeti odgovornost za učešće na tim poljima i koji će se odlučno i ustrajno boriti da ostvare korist i da nadomjeste nedostatak.

Treće, širenje *sahve* traži usavršavanje na naučnom, idejnom i misionarskom polju; to znači da se ne oslanjamo samo na najistaknutije ličnosti, već da računamo i na one iz drugih redova ummeta, između ostalih, studente islamskih znanosti koji na sebe preuzimaju odgovornost za poučavanje ljudi i uklanjanje neznanja. Govornici omekšavaju tvrda srca, odgajatelji se brinu o mladeži, učaći poučavaju Kur'anu, milostivi vode brigu o sirotinji, dobrovoljci skreću pažnju na opće poroke: svako ima svoju ulogu. Ovaj je zajednički nastup nužan u izvršavanju zadaće koja se želi postići aktivnim odgojnim naporom.

Četvrto, širenje *sahve* doprinijelo je šarolikosti izvora, njihovoj konfrontaciji i postojanju unajmljenih govornika; to je pojedine pokretače *sahve* dovelo u kovitlac i nedoumicu. Postavljene su im zamke kada je riječ o ideji, i niko više, ma ko on bio, neće moći izolirati te izvore, prigušiti njihov glas. Jedini način da se postojeća anarhija kada je riječ o idejama prevaziđe jeste ozbiljan pristup naučnom odgoju koji će ljudima ponuditi stupanj

svijesti na osnovu kojeg će moći ocijeniti razne pravce, ideje i zauzeti stavove u vezi s davom.

Peto, širenje *sahve* rezultira pojavom polja za djelovanje na kojem se brzo postižu rezultati i ostvaruju moralne vrijednosti; to doprinosi usmjeravanju brojnih mogućnosti u ta polja, odnosno dopušta nam zapostavljanje onih odgojnih polja čiji su rezultati spori i oskudni, a koja preferiraju mas-mediji. Sve ide do te mjere da ljudi idu u dvije krajnosti: jedni se klade na neuspjeh odgojnog programa, a drugi tvrde da je već ispunio svoje ciljeve.

Niko ne može osporiti učešće u tim važnim poljima, ali isto tako, niko nema pravo smatrati ih jedinim poljem za rad, odnosno smatrati to učešće pogubnim i neplodonosnim odgojnim radom, to je neprihvatljivo.

PLODOVI OZBILJNOG PRISTUPA OGOJU

Ozbiljan pristup odgoju blagoslovljeno je drvo koje daje plodove, a najvažniji jesu sljedeći.

Ostvarenje *ubudijjeta*, iskrenog obožavanja Svevišnjeg Allaha

Najveći i najvažniji cilj ozbiljnog pristupa odgoju jeste pripremanje generacije i njeno usmjeravanje ka ostvarenju glavne zadaće svih stvorenja: iskrenog obožavanja Allaha, dželle šanuhu, i namjesništvo na Zemlji. Ibadet ima široko značenje i proteže se na različite i mnogobrojne segmente u životu, a koji, opet, predstavljaju različite stupnjeve i etape u životu. Sav trud koji musliman ulaže u ovosvjetskom životu predstavlja vid ibadeta, svejedno radilo se o stjecanju znanja, njegovom širenju, misionarstvu, služenju ljudima – sve to ulazi u okvir ibadeta. Šejhul-islam izraz ibadet definirao je ovako: “Ibadet je univerzalan izraz za sve ono što Allah, dželle šanuhu, voli, i što povlači Njegovo zadovoljstvo: riječi i djela, javna i tajna.” Drugim riječima, ibadet je izvršavanje obaveza (a to ljudima ponekad pada teško) i ostavljanje zabrana (i to je ponekad teško, jer duša za tim žudi), a sve to, opet, još teže je neodgojenim ljudima. Dakle, ozbiljnim pristupom odgoju muslimani se pripremaju za izvršavanje ove velike misije i zadaće i ostvarenje krajnjeg cilja zbog kojeg su

stvoreni i zbog kojeg ustvari i postoje na ovome svijetu. Plodovi koji dolaze poslije ovog samo su ogranak ovog velikog ploda.

Kontinuiran i plodonosan rad

Čovjek u životu sreće mnogo ljudi koji su spremni učiniti grandiozne, ali jednokratne poduhvate. Vrlo je malo onih ljudi koji ustrajavaju u činjenju dobrih djela i u islam pozivaju kontinuirano. Odgajatelji koji ozbiljno shvataju odgoj znaju da je pozivanje u Allahovu vjeru “maratonska trka”. Svjesni su da to pozivanje zahtijeva da u njegovom svjetlu planiraju svoj život i da imaju jasan i dugoročan plan. Kada je riječ o prvoj populaciji, njih na djela podstiče entuzijazam ili eksplozivnost, a to obično nakon određenog perioda izlapi. Veličina kruga i širenje njegovog djelovanja u budućnosti, zahtijeva određen broj onih koji ustrajavaju u djelima i koji znaju da je njihovom Gospodaru najdraže ono djelo u kojem čovjek ustrajava, makar bilo neznatno i jednostavno. Jednim kratkim obraćanjem ili predavanjem mogu se pokrenuti velike mase da počnu činiti djela i da ostvare velike rezultate, ali odgojiti samo jednog čovjeka koji će raditi ustrajno, koji neće odustati ma kakvi ga uvjeti i okolnosti sprečavali – to se može ostvariti samo ozbiljnim pristupom odgoju. Stoga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio: *“Budite umjereni, trudite se i znajte da nikoga od vas u Džennet neće uvesti njegova djela; a Allahu je najdraže djelo u kojem se ustrajava, makar bilo neznatno.”*¹ Upitan: “Koje je djelo Allahu najdraže?”, Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgovorio je: *“Ono u kojem se ustrajava, makar bilo neznatno.”* Također je rekao: *“Opredijelite se*

¹ El-Buhari (6464).

*za ona djela koja ste u stanju činiti.*² Navedeni se tekstovi ne odnose samo na zikr, namaz, post, (iako se ponajprije odnose na to), već se odnose na svako djelo kojim se čovjek približava Svevišnjem Allahu.

Shvatanje vrijednosti vremena

Na kolikom smo samo gubitku zbog traćenja vremena na stvarima koje nam ne donose nikakvu korist! To se događa čak i onima koji znaju njegovu vrijednost, a o onima koji njegovu vrijednost ne znaju – da i ne govorimo. Nema većeg podsticaja na raspodjelu vremena i njegovo racionalno iskorištavanje od shvatanja ozbiljnosti i veličine cilja. Čovjekovu dušu lome vjetrovi lijenosti, odgađanja i želja za blagostanjem i rahatlukom, i tim će olujama moći odoljeti samo odlučan čovjek koji je ozbiljan prema sebi. Na banalnom primjeru dvije vrste ljudi, od kojih jedna radi i ostvaruje rezultate, a druga nemarna, traži kojekakva opravdanja može se vidjeti dijametralna i nespojiva razlika u njihovom odnosu prema vremenu, a samim tim i njihovu mogućnost njegovog iskorištavanja. Nerijetko možemo čuti da se i stari i mladi žale na nedostatak slobodnog vremena i preokupiranost određenim poslovima. To je žaljenje oličenje njihove neozbiljnosti i pogrešnog odnosa prema vremenu i njegovom iskorištavanju.

Ozbiljano shvatanje interesa

Čovjek koji se ozbiljno odnosi prema odgoju ima velike interese i ciljeve koji prevazilaze mnoge prividne interese oko kojih

² El-Buhari (6465) i Muslim (782).

se ljudi zabavljaju a koji su rezultat površnosti i naivnosti. Čovjekov odnos prema svakodnevnim pojavama, njegovo učešće i briga o njima – sve je to plod ozbiljnog pristupa odgoju. Prije svakog poduzetog koraka takav se čovjek preispituje o rezultatima i plodovima koje taj korak povlači. Samim tim, njegovo je preispitivanje presudno za postupke i djela. Kada je riječ o opipljivim ciljevima djela, neki ljudi ulažu ogroman napor, vrijeme i imetak da ostvare nešto od čega nema ni koristi ni štete, a time, možda, omladinu odvedu u nejasnoću i nedoumicu. Ipak, apsolutno je neprihvatljivo stanje u kojem se poveća briga i zanimanje za pojave toliko da to negativno utječe na islamske aktivnosti. Takvo shvatanje, ma kakva bila njegova obrazloženja, vremenom će neizbježno ostaviti negativne posljedice kojima niko neće biti zadovoljan. Dovest će u pitanje ozbiljnost cilja a naponi i interesi nepovratno će nestati. Ako kritički razmislimo o interesima koje preferiraju neke generacije *sahve*, vidjet ćemo da mnoge naše interese trebamo revidirati. Naime, interesi su mnogo više od toga da budu stvar koja se tek tako treba prihvatiti, jer vrlo je moguće da budu nečiji lični stav, pokazatelj njegove neozbiljnosti.

Konstruktivno i ozbiljno razmišljanje

Čovjek će upoznati ljude koji možda imaju ozbiljne interese, ali oni istovremeno raskrajaju ljudsku dušu. I taj se nedostatak prevazilazi ozbiljnim pristupom odgoju, planskim radom, konstruktivnim prijedlogom, savjetovanjem, odlučnošću i privrženošću principima. Ozbiljni ljudi još uvijek pogledom dosežu veličanstvenost cilja i veličinu obaveze, pa te zamisli pretvaraju u studiozne ideje i plodonosan rad. Takvi ne prihvataju da neko drugi razmišlja umjesto njih, ni to da njihova uloga bude

ostvarenje već donešenih ideja. Ideja o kopanju *hendeka*, zaštitnog rova oko Medine (što je jedan ashab predložio Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem), odnosno ideja o sakupljanju Kur'ana u jedan Mushaf vjerovatno je jasan pokazatelj ozbiljnog i konstruktivnog razmišljanja koji čovjeka upozorava na obaveznost učešća. Razmišljanje od čovjeka ne traži mnogo vremena ni napora. Plodovi i rezultati same ideje ne mogu se uporediti s uloženim umnim naporom. Otuda, ljudi s velikim i ozbiljnim interesima ne trebaju škrtariti kada je riječ o misionarstvu i principima investirajući vrijeme u razmišljanje čiji će rezultat biti plodonosan, u vrijeme koje drugi ljudi upropaštavaju. Ozbiljnom razmišljanju (za koje očekujemo da će doprijeti do generacije *sahve*) nije kraj kod iznošenja mrtve ideje, već to je čitava studija i skup praktičnih prijedloga, mogućnosti zamjene, određivanja problema i njihovog rješavanja. Onoga kome se ideja predoči ovo podstiče na ozbiljnost u shvatanju i osposobljavanju za razmatranje i sprovedbu.

Umjerenost u šali

Pretjerana šala pojava je koja ukazuje na pad ozbiljnosti. Istina je da se ozbiljan čovjek šali i smije, ali je to nit koja ga dijeli od neozbiljnosti u životu: čovjek u tome ne pretjeruje niti ustrajava. Šala je nešto što dolazi samo od sebe i što ne zahtijeva posebne termine i trošenje dragocjenog vremena, kamoli da čovjek za njom traga ili da mu bude cilj. Takav čovjek pred očima ima riječi Uzvišenog: **“Zar nije vrijeme da se vjernicima srca smekšaju kad se Allah i Istina koja se objavljuje spomene, i da oni ne budu kao oni kojima je još davno data Knjiga, pa su srca njihova, zato što je proteklo mnogo vremena, postala**

nemilosrdna, i mnogi od njih su nevjernici” (El-Hadid, 16), i Poslanikove, sallallahu alejhi ve selleme, riječi: *“Nemojte se pretjerano smijati, jer pretjerano smijanje uistinu umrtvljuje srce.”*³ Letimičan osvrt nekih islamskih aktivista ovdje će vjerovatno nametnuti pitanje u vezi s ozbiljnim čovjekom: je li dopustivo da ozbiljan čovjek sebi priušti humoristički program ili zabavu, što u svoj program uvrštava današnja mladež? Kada na podijum stupi pobožan i učen mladić a njegov primarni cilj (kojem stremi i po kojem ga društvo vrednuje) jeste zasmijavanje gledalaca, u što je već uložio trud i razmišljanje, potrošio vrijeme u pripremi i vježbi, gdje čak iznosi i neke svoje lične sposobnosti na osnovu kojih će biti pohvaljen i proslavljen – tada je već riječ o opakoj bolesti koja grubo narušava njegovu ozbiljnost. Smatram, ovakvo poimanje šale i opuštanja razlikuje od poimanja koje nam je preneseno od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: to se za vrijeme Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, dešavalo spontano, to nije bio ničiji poziv koji ga je preokupirao i koji mu je donosio slavu. Ko se ne slaže s mojim prigovorom neka navede makar jedan slučaj da je za vrijeme Poslanikovog, sallallahu alejhi ve selleme, života neki ashab odvajao vrijeme i ulagao trud pripremajući i vježbajući humorsitičke skečeve.

³ Et-Tirmizi (2305) i Ibn Madža (4193).

Ozbiljni programi

Postoje nužni programi za izgradnju, pripremu i osposobljavanje ličnosti, a ne može se zaobići ni kontinuirana veza između ozbiljnosti i dubine njihovog pedagoškog utjecaja.

Naprimjer, stjecanje šerijatskog znanja prioritet je kada je riječ o jačanju omladine. Ne prestajemo na sav glas vikati: omladina dio svog vremena mora provoditi u stjecanju korisnog znanja, odgojni programi moraju se ustrojiti tako da oblikuju generaciju čiji će primarni cilj i prioritet biti naučni prosperitet! Naučni prosperitet iziskuje postojanje osobe s velikim ambicijama, koja će podnositi poteškoće na putu svog naučnog razvoja i usavršavanja. Kada konstruktivan i ambiciozan obrazovni program ponudimo mladiću – da li će ga on moći prihvatiti i podnijeti njegov teret ako nije kvalitetno odgojen?! Zar nakon svega toga nemamo pravo reći da je ozbiljan pristup odgoju neophodan! Zar nemamo pravo konstatirati: mladić neće podnijeti ambiciozan program, osim ako ne bude odgojen na ozbiljan način. Isto možemo kazati i za ostale nužne zadaće i programe u izgradnji islamske ličnosti koje mogu podnijeti samo ozbiljni ljudi.

Preuzimanje odgovornosti

Pozivanje u Allahovu vjeru traži posebno odgojene ljude koji će na svoja pleća preuzeti odgovornost i teške obaveze. Kako da ne bude ovako a riječ je o emanetu dini-islama i dostavljanju Allahove, dželle šanuhu, poslanice! Ovu obavezu i odgovornost i sve što iz nje proizilazi mogu podnijeti samo snažni ljudi koji su navikli na ozbiljnost, ulaganje truda i požrtvovanost.

Upravo ozbiljan pristup odgoju proizvodi vrstu ljudi za koju je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao da drži uzde svoga konja u pripravnosti na Allahovom putu: ako stremi zaštitnici, zaslužuje nagradu kao da je u zaštitnici, a ako stremi čuvanju straže, zaslužuje nagradu kao da je na straži.⁴ Odnosno, slični su onima koje je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, opisao rekavši: *“Najboljim životom živi onaj čovjek koji čvrsto drži za uzde svoga konja na Allahovom putu i jezdi na njegovim leđima, i kada god čuje ratni poklič ili poziv juriša na njemu tražeći smrt na Allahovom putu.”*⁵ Odnosno, slični su onim ljudima za koje je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *“Prvak šehida bit će Hamza b. Abdulmuttalib, i čovjek koji ode kod nepravednog vladara pa ga navrati na dobro ili mu zabrani zlo, i on ga ubije.”* Ozbiljan pristup odgoju, uz Allahovo dopuštenje, ističe pobjedonosnu skupinu, koja će biti potpomognuta sve do Sudnjeg dana. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je: *“U mom ummetu postoji pobjedonosna skupina na istini, i neće joj nauditi oni koji ih napuste niti oni koji im se suprostave, sve dok ne dođe Sudnji dan a oni pobjednici.”* Ovakvu jedinstvenu vrstu ljudi, individue i kolektiv, može proizvesti samo ozbiljan pristup odgoju.

⁴ El-Buhari (2887).

⁵ Muslim (1889).

Umjesna i konstruktivna kritika

Kritika je nužna. U islamu je to odgojni metod. Svaka nekonstruktivna kritika jeste rušilačka; svaka neozbiljna kritika neumjesna je. Kritiku treba uputiti, ona treba pokrenuti misionarske aktivnosti, odnosno korigirati ih, a nikako ne smije biti uzrok opstrukcije i međusobnog trvenja. Jedno od polja ozbiljnog pristupa odgoju jeste i odgoj omladine za prihvatanje i davanje umjesne kritike. Konstruktivna kritika ima sljedeće karakteristike: neposredno se tiče teme i stvarnosti, ima logički slijed, dostupna je onome kome je upućena, naučno je utemeljena, nije pristrasna, bez predrasuda je i ishitrenosti, obećava poboljšanje i podložna je korekciji. A pravi je kritičar onaj čovjek koji razumije ljudsku slabost, ne traži savršenstvo i bezgrešnost, nije nepravdan prema ljudima, ne potcijenjuje ih i potpuno je spreman na konstruktivno učešće drugih u davanju kritike. Ovo je zato jer uputiti puku kritiku može svaki čovjek.

Iz prethodnog se ima razumijeti da se odgojen čovjek odlikuje sljedećim karakteristikama.

Ne raduje se ružnim primjerima neplodne kritike, o ljudima ne zaokružuje sliku olahko, ne troši snagu s besposličarima, ne druži se s pokvarenjacima pod geslom upućivanja kritike i savjeta. Koliko su samo česti susreti na kojima ljudi misle da čine dobro dopuštajući svakakvim ljudima upućivanje kritika i ocijenjivanje ostalih ljudi, ali ne dajući da njega iko ocijeni, makar mu bio najveći prijatelj!⁶

Ne drži mnogo do kritike one osobe kojoj je to profesija, ni do kritike one osobe čije ponašanje i djelo ne izazivaju divljenje i

⁶ Ipak, takva kritika možda urodi plodom, jer se istina prihvata ma od koga došla, ali se takva kritika većinom ne prihvata kao ozbiljna.

radost, koja nikako ne napreduje niti učestvuje ma u čemu. A koliko li je u našim redovima onih koji znaju samo kritizirati!

Ne drži mnogo do "savršene kritike" koja od ljudi zahtijeva bezgrešnost, niti uzima za ozbiljno one ljude koji kritiziraju za krupnu i sitnu pogrešku.

Odbacuje kritike koje imaju za cilj otkrivanje ljudskih sramota, gdje se zlonamjerni ljudi upinju i prate kako bi kod nekoga uočili grešku ili propust.

Umjesna kritika jeste ona u kojoj nema pretjerivanja niti podbacivanja, kojom se obično ne remete redovi niti pravi pometnja. Međutim, čovjek ne treba zapostaviti svoju ulogu i tvrditi da je svaka njegova misao ispravna: niko nema pravo porobiti ljudske umove, jer su ljudi rođeni slobodni.

Preuzimanje inicijative

Jedan od brojnih rezultata negativnog odgoja u muslimanskim sredinama jeste pasivnost i odsustvo inicijative. Štaviše, inicijativa je odsutna i kod nekih islamskih aktivista koji očekuju da se desi čudo; ne poduzimaju ništa osim od uporebe izlizanih uputstava. Tako se aktivna snaga u ummetu ugušila, a *sahva* se svela na razmišljanje i brigu nekolicine ljudi. Koliko li je ideja, djela i napora koji nisu prevazišli razmišljanje njihovog začetnika! Razlog tome jeste to što njihov začetnik nije navikavan na inicijativu, niko ga nije učio da bude poduzimljiv. Ozbiljan pristup odgoju produktivan je samo ako je inicijativa produktivna. Naime, inicijator određene ideje ili djela radi samostalno, ne čekajući ni od kog naredbe ni smjernice. Dokučuje da ozbiljnost cilja i iskrenost djela od njega iziskuju savjetovanje s drugim ljudima i prihvatanje njihovog mišljenja, zna da to ne smije biti

moguća prepreka o ma kakvom je poduhvatu riječ. To ga pokreće na rad, inicijativu i razmišljanje, a sve to pod pokroviteljstvom savjetovanja s drugim vjernicima, naravno, u okvirima preciznosti i discipline.

Najadekvatnije rješenje za odgojne probleme

Na terenu imamo probleme u vezi s odgojem i od njih u istoj mjeri pate odgajatelji, usmjerivači generacije *sahve* i odgajanici. Ti problemi jesu sljedeći: malaksalost, nerado izvršavanje, loš odnos prema izučavanju šerijatskih znanosti, nezainteresiranost, loše raspoređivanje davetskih poduhvata, često nepodudaranje riječi i djela, moralni pad, odgađanje... Ovo su najčešći problemi. Kao prepreku imamo i sljedeće: neosnovano i preuranjeno prizivanje učenosti, lažno savršenstvo... Sve te manjkavosti dolaze od jednog problema: nekvalitetnog odgoja. Ozbiljan pristup odgoju, uz Allahovo dopuštenje, djelotvoran je lijek za to. Skraćivanje puta dobrim odgojem od samog početka bolje je od parčanja tih problema i njihovog pojedinačnog rješavanja koje je ponekad samo forma bez suštine: takav nas odnos prema određenom problemu vodi u detalje, ne u suštinu.

Materijalna produktivnost i napredak ummeta

Glavna zadaća našeg ummeta nesumnjivo je svestrana primjena dini-islama i očuvanje identiteta. Ipak, od njega se još zatijeva da ponudi nadomjestaj za sadašnji materijalni uspon. O tome da treba biti talentiran ummet, narod koji će upravljati sam sobom, a ne da njime upravljaju drugi, kada će preći s etape

tehnološkog prosijačenja i materijalne zaostalosti na etapu kreiranja i aktivnog učešća – da i ne govorimo. Ima li veće površnosti i naivnosti od toga da ummet vjeruje da se protiv din-dušmana može boriti oružjem koje su oni proizveli, odnosno da savremeni rat može voditi onim prvim, zastarjelim metodama! Tako nam ne nalaže sljedeća Božija smjernica: **“I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje, i druge osim njih – vi ih ne poznajete, Allah ih zna. Sve što na Allahovom putu potrošite nadoknađeno će vam biti, neće vam se nepravda učiniti.”** (El-Enfal, 60) Kako će ummet uspjeti dok u njih traži sreću, dok nije kadar samostalno zaraditi pošten zalogaj! Uistinu, velik je poduhvat koji ummet želi ostvariti, kojem stremi, međutim, da li će ga moći realizirati iko drugi osim generacija koja je odgajana na jedan kvalitetan i ozbiljan način?!

PRIMJERI OČEKIVANIH REZULTATA OZBILJNOG PRISTUPA ODGOJU

Nadam se da su prethodno navedeni dokazi i obrazloženja dovoljni za podizanje glasa tražeći ozbiljniji pristup odgoju, da dovoljno uvjerljivo govore o njegovoj nužnosti i važnosti. Nije naodmet spomenuti neke aktuelne primjere jer će nam oni samo povećati uvjerenje u mogućnost preinačivanja misli u djelotvornu i opipljivu snagu. Dragi čitaocē, primjeri iz bliske i daleke prošlosti koje ćeš pročitati na sljedećim stranicama svjedok su da je uspješan odgoj blagoslovljeno drvo koje, uz Allahovo dopuštenje, daje velike plodove.

Ibadet

Sa'd b. Hišam b. Amir upitao je Aišu, radijallahu anha: "Obavijesti me koliko je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao noću!" Ona ga je upitala: "Zar ne čitaš suru El-Muzemmil?" "Naravno, čitam", odgovori. Ona reče: "Allah, dželle šanuhu, na početku ove sure naredio je obavljanje noćnog namaza; Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovi ashabi obavljali su ga godinu dana. Posljednji ajet ove sure Svevišnji je Allah zadržao kod Sebe na nebesima čitavih dvanaest mjeseci, i nakon što je objavio to olakšanje, noćni je namaz postao

dobrovoljan, a bio je obavezan..."¹ U drugom predanju stoji: "Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, i ashabi obavljali su noćni namaz godinu dana toliko da su im noge oticale."² Ali i nakon objave posljenjeg ajeta Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nastavio je prijašnju praksu. Naime, El-Mugira, radijallahu anhu, izjavio je: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obavljao je namaz toliko da bi mu stopala ili potkoljenice natekle. Kada bi mu neko zbog toga prigovorio, on bi samo odgovorio: *'Zar da ne budem zahvalan rob!'*"³ Tu su i Aišine, radijallahu anha, riječi: "Allahov Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, noću bi klanjao toliko da su mu stopala pucala. Govorila sam mu: 'Allahov Poslaniče, zašto to činiš kada ti je Allah već oprostio prošle i buduće grijeh?', a on je samo odgovarao: *'Raduje me da budem zahvalan rob.'* Kada je ostario, klanjao bi sjedeći, a kada bi htio učiniti ruku, ustajao je, još učio Kur'an i učinio ruku."⁴ El-Buhari i Muslim zabilježili su da su Alija b. Ebu Talib i Fatima, radijallahu anhum, od Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, zatražili slugu, na šta im je naredio da prije spavanja izgovaraju subhanallah, Allahu ekber i elhamdulillah. Alija, radijallahu anhu, kasnije je govorio: "Otkako nam je to Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, preporučio nikada to nismo propustili." Začuđeni, ljudi su ga pitali: "Ni u noći Bitke na Siffinu?", a on je odgovorao: "Ni uoči Bitke na Siffinu." Uspješno odgojene i iskrene duše znaju da ne mogu živjeti bez ibadeta, bez te čvrste veze s Allahom, dželle šanuhu. Kada većina ljudi zapostavi i zaboravi Svemogućeg Allaha, oni ne zaboravljaju svoju dužnost i vezu sa svojim Gospodarom. Abdullah b. Omer, radijallahu anhu, govorio je: "Za vrijeme Vjerovjesnika,

¹ Muslim (746).

² En-Nesai (1601) i Ebu Davud (1342).

³ El-Buhari (1130) i Muslim (2819).

⁴ El-Buhari (4837) i Muslim (2820).

sallallahu alejhi ve sellem, živio je neki čovjek koji bi svaki svoj san ispričao Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem. Iako sam bio mlad, poželio sam da i ja usnijem san kako bih ga ispričao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem. Jednom sam prilikom kasnije zaspao u mesdžidu i sanjao da su me uzela dva meleka i odnijela u Vatru koja je bila savijena poput obzidbunara, a u njoj gore neki ljudi koje sam poznavao. Povikao sam: 'Utječem se Allahu od Vatre! Utječem se Allahu od Vatre! Utječem se Allahu od Vatre!' Potom nas je sreo drugi melek i rekao mi: 'Ne boj se!' To sam ispričao Hafsi, a ona Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem. Na to je rekao: *"Divan li je Abdullah čovjek, samo kada bi klanjao noćni namaz!"* Salim je kasnije pripovijedao: *"Nakon toga je Abdullah noću veoma malo spavao."*⁵

Znanje

Umorni od putovanja; Musa, alejhis-selam, obratio se Izraelićanima i oni ga upitaše ko je najučeniji čovjek na Zemlji. Budući da nije znao da postoji neko učeniji od njega, odgovorio je da je on najučeniji. Allah, dželle šanuhu, ukorio ga je zbog toga učinivši nekog učenijim od njega, i tada se zbilo događaj o kojem govori sura El-Kehf. Ubejj b. Ka'b, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pripovijedao: *"Vjerovjesnik Musa obratio se Izraelićanima, te ga oni upitaše: 'Ko je najznaniji čovjek?' 'Ja sam najznaniji', odgovorio je. Allah ga ukori, jer znanje nije pripisao Njemu, pa mu objavi: 'Jedan Moj rob znaniji je od tebe, a živi na mjestu gdje se sastaju dva mora.' 'Moj Gospodaru, kako ću do njega stići?', upita Musa, pa mu bi odgovoreno: 'Stavi*

⁵ El-Buhari (3738 i 3739).

*ribu u zembilj i pođi, a kada je izgubiš, on je tu...'*⁶ Govoreći o Musaovoj, alejhis-selam, odlučnosti, Kur'an kaže: **"Sve ću ići dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora, ili ću dugo, dugo ići..."** (El-Kehf, 60). I zbilja, išao je sve dok nije osjetio umor, a nije ga osjetio sve dok nije stupio na opisano mu mjesto. Ovo teško putovanje Musa, alejhis-selam, poduzeo je kako bi stekao znanje, a na njemu je usvojio svega tri stvari. Da li danas postoje Musaovi, alejhis-selam, odnosno Resulullahovi, sallallahu alejhi ve sellem, sljedbenici koji se umaraju i ulažu trud stječući znanje!

Ipak je izdvojio vrijeme za njih; Ebu Hatim je pripovijedao: "Zatražili smo od El-Ka'nebija da nam čita Malikovu zbirku hadisa *El-Muvettu*, a on je rekao: 'Dođite ujutro.' Odgovorili smo: 'Tada imamo predavanje kod Hadždžadža b. Minhala.' 'Dođite kada završite s njim', reče. Rekli smo: 'Ali poslije toga idemo kod Muslima b. Ibrahima.' 'Dođite kada završite s njim', reče. Opet smo mu rekli: 'Potom idemo kod Ebu Huzejfe el-Hindija.' 'Onda dođite poslije ikindije', reče. Rekli smo: 'Tada idemo kod Arima b. Numana.' 'Onda dođite poslije akšama', reče. Bio je ljetni period, i kada su bile velike vrućine. Dolazili smo kod njega noću. Pred nas je izlazio odjeven u debeli vuneni ogrtač, a ispod nije imao nikakvu odjeću."⁷ Tri predavanja ujutro i jedno poslije ikindije u ljetnom periodu u davnoj prošlosti kada nisu postojali uređaji za rashlađivanje – čemu se više diviti: učenicima koji su podnosili sve te poteškoće ili učitelju koji im se odazvao iako nisu pristali na termine koje im je on ponudio. Osoba koja je spremna na naukovanje, odnosno poučavanje u ovakim uvjetima zna vrijednost znanja i obaveza koje mu ono nalaže: implementacija znanja, pozivanje u njegovu implementaciju,

⁶ El-Buhari (122) i Muslim (2380).

⁷ Vidjeti: *Sjerner ealumin-nubela*, 10/260.

uzdizanje, čuvanje od omalovažavanja i potcjenjivanja. Ako ovo shvati, današnjoj generaciji *sahve* postat će jasno koliko među njima postoji ljudi spremnih na to, i koliko njih ima duh koji je imao Ebu Hatim i njemu slični islamski autoriteti.

Izvršavanje naredbi

Vjerovjesnik, *sallallahu alejhi ve sellem*, pozvao je ashabe u Bitku na Tebuk, ali se nisu svi odazvali. Izostali su sljedeći iskreni vjernici: Ka' b b. Malik, Mirara b. er-Rebia i Hilal b. Umejja. Kao i sve ostale, i njih je Poslanik, *sallallahu alejhi ve sellem*, upitao u vezi s razlogom izostanka iza bitke, međutim nisu imali za njega prihvatljivo opravdanje. Tada je Vjerovjesnik, *sallallahu alejhi ve sellem*, zabranio muslimanima da s njima razgovaraju. U takvim su uvjetima živjeli i kretali se po Medini. Priviđale su im se razne stvari, kao da su živjeli s duhovima. Tako je potrajalo četrdeset dana. Tada im je naredio da se odvoje čak od svojih supruga. Izolacija i bojkot postali su još veći i jači. To je teško stanje potrajalo, a njega nam Allah, dželle šanuhu, opisuje ovako: **“A i onoj trojici koja su bila izostala, i to tek onda kad im je Zemlja, koliko god da je bila prostrana, postala tijesna, i kad im se bilo stisnulo u dušama njihovim i kada su uvidjeli da nema utočišta od Allaha nego samo u Njega. On je poslije i njima oprostio da bi se i ubuduće kajali, jer Allah, uistinu, prima pokajanje i milostiv je.”** (Et-Tevba, 118) U takvoj neizdrživoj situaciji Ka'bu b. Maliku, radijallahu anhu, dolazi dopis od kralja Gassana, u kojem traži od njega da njemu priđe, ali on to pismo spaljuje i svoju stvar prepušta Allahu. Tek nakon pedeset noći dolazi im olakšanje.⁸ Ovo je samo jedan od primjera uspješnog odgoja. Tako je Vjerovjesnik,

⁸ El-Buhari (4418) i Muslim (2769).

sallallahu alejhi ve sellem, odgajao ashabe, društvo koje se razvijalo i usavršavalo, to je primjer ozbiljnosti i discipline.

Borba

Taj mi ne pripada; Izraelićani su tražili od svog vjerovjesnika da im Allah, dželle šanuhu, naredi borbu protiv onih koji su ih protjerali iz domova i odvojili od porodica, i Svevišnji Allah naredio im je borbu, a za nadređenog postavio Taluta. Kada je Talut poveo one koji su mu se odazvali u pohod, Allah, dželle šanuhu, iskušao ih je: **“I kad Talut vojsku izvede reče: ‘Allah će vas staviti na iskušenje kraj jedne rijeke; onaj ko se napije iz nje – nije moj, a onaj ko se ne napije, jedino ako šakom zahvati, moj je.’”** (El-Bekara, 249) Uistinu, onaj ko nije kadar kontrolirati sebe i svoje prohtjeve, odnosno sustegnuti se od pijenja vode koja teče pred njim, takav ne zaslužuje da se u ovako važnim pitanjima na njega oslanja. S druge strane, onaj ko prevaziđe ovakvo iskušenje, još će više ojačati i dosegnuti visok stupanj predanosti i discipline. Situacija je zahtijevala snažne ljude, spremne za ovakav poduhvat. Dakle, vidimo da su ovakve i slične situacije služile kao sredstvo za odstranjivanje neozbiljnih ljudi iz redova, tako su ostajali samo oni koje Allah, dželle šanuhu, opisuje na sljedeći način: **“...tvrdo su vjerovali da će pred Allah izaći...”**, i On im je olakšao put do pobjede.

Neka niko od takvih ne ide sa mnom; nakon što su Izraelićani odbili ući u Svetu zemlju i lutali četrdeset godina, poslan im je Jošua b. Nun, alejhis-selam, koji je vidio da mora posegnuti za tradicionalnim metodama u odgoju. O tome nam govori sljedeći Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis: **“Spremajući se za bitku, jedan je poslanik rekao svome narodu: ‘Neka sa mnom ne**

ide čovjek koji se oženio i nije imao spolni odnos sa suprugom a želi imati odnos, niti onaj čovjek koji je sagradio kuću ali još nije krov postavio, niti onaj čovjek koji je kupio sitnu stoku ili noseće deve a čeka njihovu mladunčad! Potom je krenuo u boj. Stigao je do jednog sela u ikindijsko vrijeme, ili u to vrijeme otprilike, pa je rekao suncu: *'Tebi je u ovo vrijeme naređeno da zađeš, a meni da se borim, moj Allahu, zaustavi ga malo!'* Sunce je stalo sve dok nisu izvojevali pobjedu..."⁹ Borbu ne podnose osim ozbiljni i iskreni ljudi, i ko želi neko ovosvjetsko uživanje, odnosno obuzet je nekim prohtjevom, odnosno borbu je potisnuo na marginu zbivanja, takav čovjek ne zaslužuje da se na njega oslanja u ovako teškim zadacima (oslobađanju Svete zemlje). A kako je generacija koja se borila sa Jošuo, alejhis-selam, uspješno odgajana, njoj je Svevišnji Allah dao pobjedu i oni su oslobodili Svetu zemlju.

Pošli bismo s tobom; kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, zajedno s ashabima krenuo u na Bedr da se bori protiv mnogobožaca, ashabi su prvotno mislili da idu zarobiti karavan. Pošto je karavan izmakao, ostala je samo naoružana skupina. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, po običaju, konsultirao se s ashabima. Prvo se izjasnio Ebu Bekr, radijallahu anhu, ali se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, okrenuo od njega, potom se izjasnio Omer, radijallahu anhu, pa se okrenuo i od njega. Potom je Sa'd b. Ubada, radijallahu anhu, rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, vjerovatno želi da se mi ensarije izjasnimo: tako mi Onoga u Čijoj je ruci moj život, kada bi nam naredio da u more zagazimo, mi bismo to učinili, kada bi nam naredio da pođemo u Berkul-gamad, mi bismo to učinili!"¹⁰ Imam je Ahmed zabilježio predanje u kojem stoji da su neki Medinjani

⁹ El-Buhari (3124) i Muslim (1747).

¹⁰ Muslim (1779).

rekli: "O ensarije, Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, želi da se vi izjasnite." Tada neki rekoše: "Allahov Poslaniče, mi tebi nećemo reći kao što su Izraelićani rekli Musau: **'Hajde ti i Gospodar tvoj pa se bijte, mi ćemo ovdje ostati!'** Tako nam Onoga u Čijoj su ruci naši životi, kada bi krenuo u Berkul-gamad, krenuli bismo s tobom!" Ovakva generacija, koju je krasio uspješan odgoj, bila je sposobna dostići takva ostvarenja i pobjede, a Bitka na Bedru bila je samo uvod u tu seriju uspjeha. Gore navedene riječi izgovarali su na ratištu, neposredno pred bitku, znajući za šta su odgovorni. I prije njih postojali su ljudi koji su takve riječi izgovarali, ali kada bi se približila borba, tada su govorili: **"Naš Gospodaru, zašto si nam borbu propisao? Da si nas toga još neko vrijeme poštudio!"** (En-Nisa, 77) Do riječi koje izgovaraju neodgojeni ljudi ne drži se. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, konsultirao se sa svim ashabima, i tako sve njih upozoravao na breme i odgovornost, jer konsultacija uči ozbiljnosti i individualnoj odgovornosti; to je bio pokazatelj povjerenja koje je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ukazao generaciji koju je odgajao.

Bizantijci su zaboravili šejtansko došaptavanje; muslimanima je teško palo što će se suočiti s Bizantijcima, pa su uputili pismo Ebu Bekru, radijallahu anhu, koji je tada izgovorio poznatu izreku: "Halidom b. el-Velidom natjerat ću Bizantijce da zaborave šejtansko došaptavanje!" Imam Et-Taberi u svome djelu *Et-Tarih* zabilježio je predanje u kojem stoji Ebu Bekrov, radijallahu anhu, dopis Halidu b. el-Velidu, koji se po povratku s hadža nalazio u mjestu Hajra. U dopisu je stajalo sljedeće: "Idi do muslimanskog tabora na Jermuku, oni su tužni i rastužili su druge muslimane, i nemoj da se ikada ponovi to što si sada učinio!¹¹ Uistinu, neprijateljske snage, uz Allahovu pomoć, neće rastužiti i

¹¹ Ebu Bekr je ovdje mislio na Halidov odlazak na hadž bez njegovog znanja.

obeshrabriti nijedan čovjek kao što ćeš to ti učiniti. Ebu Sulejmane, neka te prate dobro i sreća! Zadatak obavi u potpunosti, Allah će ti dati savršenstvo. Nemoj da te obuzme samodopadljivost, pa da stradaš i ponižen budeš! Ne divi se svojim djelima! Allahu pripada zasluga i On daje nagradu i kaznu.”¹² Halid, radijallahu anhu, uputio se i uvidio da mora ići putem kojim će zaobići Bizantijce, a i vremena je bilo vrlo malo. Upitao je: “Kojim putem mogu stići Bizantijcima iza leđa? Jer, ako se s njima sučelim, okasnit će moju pomoć muslimanima.” Odgovorili su mu: “Znamo za samo jedan put, ali njime ne ide vojska već samo pojedinci jahači, nemoj nipošto dovoditi muslimane u opasnost!” On ih ponovo preupita, ali mu se odazva samo Rafia b. Umejra et-Tai, i to uz veliko strahopoštovanje. Potom se Halid b. el-Velid obrati svojim saborcima: “Vaša vjera nije došla u pitanje, niti je vaše uvjerenje oslabilo. Znajte da pomoć dolazi srazmjerno namjerama, a nagrada srazmjerno nadanju. Musliman ne treba brinuti za nešto u šta se upušta s Allahovim blagoslovom.” Njegovi saborci odgovoriše: “Ti si čovjek u kojem je Allah, dželle šanuhu, objedinio sva dobra svijeta, neka bude kako ti kažeš.”¹³ Rafia mu je savjetovao da se dobro opskrbe vodom, da se napune i posljednje zalihe, jer predstoji pogibeljan put, i samo ga je Svemogući Allah kadar olakšati. Zatražio je dvadeset velikih i ugojenih deva. Halid mu ih je stavio na raspolaganje. Rafia ih je izglednjivao tako da su jako ožednjele, pa ih je dobro napojio. Zatim im je odsjekao usne i podvezao usta kako ne bi odlutale na ispaši. Potom ih je rasteretio i rekao Halidu da može putovati. Putovao je jašući konje i noseći teret. Svaki put kada bi se zaustavio, zaklao bi po četiri deve i vodom iz njihovih “rezervoara” napojio konje, a ljudi su pili vodu

¹² Vidjeti: *Tarihut-Taberi*, 3/385.

¹³ Vidjeti: *ibid*, 3/408-409.

koju su ponijeli. Nakon pet dana stigao je u područje s vodom.¹⁴ Ovaj je pokušaj bio vrlo smion i ozbiljan, u isto vrijeme, to je bilo jedino rješenje. Misli li neko da ovako veliku i značajnu odluku može donijeti neozbiljan čovjek?! U isto vrijeme, mogu li se zamisliti gorki rezultati i posljedice da se akciji nije pristupilo s ovakom ozbiljnošću?! Ovdje se ozbiljnost ne ogleda samo u Halidovom, radijallahu anhu, stavu, već i u stavu i odlučnosti vojske koja je bila s njim.

Pozivanje u islam

Najbolji primjer za davet, pozivanje u islam jeste životopis vjerovjesnika, alejhimus-selam, koji su svoje živote i imetke žrtvovali na Allahovom putu; prvo i primarno pitanje kada je riječ o odnosu prema svom narodu bilo je pozivanje u islam. To se može nazrijeti i iz događaja o narodu koji je bačen u rovove napunjene vatrom (ashabul-uhdud). Također iz stava odlučnog dječaka kojeg je tadašnji vladar htio ubiti bacanjem u bezdan, ali ga je Allah, dželle šanuhu, sačuvao, pa se vratio kod vladara. Zatim su ga pokušali utopiti u moru, ali se dječak opet vratio živ, došavši kod vladara. A kada je uvidio da mora spasiti svoj narod, rekao je vladaru: *“Nećeš me ubiti ako ne učiniš onako kako ti ja naredim.”*¹⁵ Nakon što je prvi put izbjegao smrt, dječak je mogao potražiti drugo mjesto na Zemlji, i vladar nikada ne bi saznao da je živ, živio bi pod dojmom da je mrtav, ali on to nije uradio. Isto tako, to je mogao uraditi drugi put, i nije ga ništa sprečavalo da uđe u svoje mjesto, ali je otišao izravno kod vladara. Na kraju je svoj život žrtvovao na Allahovom putu kako bi ljude izbavio iz mnogoboštva i

¹⁴ Vidjeti: ibid, 3/425.

¹⁵ Muslim (3005).

zablude. Ima li u našem ummetu neko ko je spreman na ovoliku žrtvu i teret!

Čednost i izbjegavanje zabranjenog

Jedan od najboljih primjera za to jeste događaj s Jusufom, alejhis-selam. Govoreći o ovom poslaniku, Svevišnji Allah navodi nam primjer krajnje čednosti. Uistinu, misionar koji teži savršenstvu ima veliko razumijevanje prema drugim ljudima. Jusuf, alejhis-selam, bio je mladić (mladost je izvor strasti), neoženjen, daleko od rođaka i domovine (onaj ko živi s porodicom i prijateljima stidi se toga da oni saznaju njegovu sramotu te da padne u njihovim očima; kada je daleko od njih nestaje i ta prepreka), imao je status roba (rob ne preže od čega preže slobodan čovjek). Da bi izazov bio još veći, žena koja ga je napastvovala bila je lijepa i ugledna, ona je njega željela (što isključuje teret udvaranja, traženja i straha od odbijanja). Ne samo to, strastveno ga je željela i zavodila, što uklanja sumnju da ga iskušava i ispituje njegovu čednost. Nalazila se u vladarevom sjedištu, u svojoj kući, dobro je poznavala odgovarajuće vrijeme za nemoral i pogodno mjesto, daleko od pogleda ljudi. Još je zatvorila vrata kako bi ih osigurala od nenadnog upada treće osobe. Ponudila mu se dobrovoljno, požudno. Međutim, pored svega toga, Jusuf je ostao čedan Allaha radi, i nije joj se predao. Allahovo pravo i pravo njenog muža pretpostavio je svemu. Možemo zamisliti kakav bi bio ishod kada bi neko od nas bio iskušan sličnim iskušenjem.¹⁶

¹⁶ Vidjeti: *Revdatul-muhibbin*, str. 325-326.

Uloga žene u uspješnom odgoju

Kada je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, data Objava i kada se zbog toga našao u teškoj situaciji, došao je kod Hatidže, radijallahu anha, sav uplašen. Ona mu je rekla: "Allaha mi, Svevišnji te Allah nikada neće poniziti jer ti održavaš rodbinske veze, dočekuješ goste, pomažeš siromašne i pomažeš istinu!" Nije se zadovoljila tom utjehom već je otišla kod Vereke i upitala ga u vezi s tim povevši Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, svoga muža.¹⁷ To je samo jedan od brojnih primjera uspješnog odgoja. Ova uspješna žena imala je vrlo važnu, temeljnu ulogu, dajući Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, potporu. Imala je status logistike. Upravo zbog toga je zaslužila da je Stvoritelj nebesa i Zemlje obraduje radosnom viješću koju joj je dostavio Džibril. O tome nam govori Ebu Hurejrino, radijallahu anhu, predanje: "Džibril, alejhis-selam, došao je kod Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: *'Allahov Poslaniče, doći će ti Hatidža i donijeti posudom s umakom: hranu i piće; kada dođe, prenesi joj pozdrav od njenog Gospodara i od mene, i obraduj je da će u Džennetu imati kuću od bisera u kojoj neće biti buke ni umora.'*"¹⁸ Uistinu ovakav Hatidžin, radijallahu anha, stav govori nam o slabosti nekih muslimanki koje staju na put svojim muževima dajama otežavajući im raznoraznim zahtjevima i žaleći se na njihovo odsustvo; ta zar su oni stvoreni da im u krilu sjede i ništa drugo! Jedan islamski autoritet, čovjek koji osjeća ono što osjećaju i ostali ljudi, bio je izložen iskušenjima jer je tvrdio da Kur'an nije stvoren. Kada je osjetio teret i posljedice iskušenja, u njemu se pokrenuo osjećaj očinstva: sjetio se svojih kćerki koje je ostavio u domovini.

¹⁷ El-Buhari (3) i Muslim (160).

¹⁸ El-Buhari (3820) i Muslim (2432).

Nakon kratkog vremena od njih mu dođe dopis u kojem mu naređuju ustrajnost: "Tako nam Allaha, da čujemo da si pogubljen, bilo bi nam draže nego da čujemo da si izjavio da je Kur'an stvoren." Ovakva riječi podrške ne dolaze tek tako, same od sebe. One su, uistinu, jedinstveno oličenje uspješnog odgoja kojim su te djevojke odgajane. Njihov ih je otac odgojio da pomažu islam i preferiraju istinu nad uživanjem blagodati očinstva na ovome svijetu. Imale su mogućnost za preferiranjem i odabirom, pa su se opredijelile za istinu i pomaganje vjere, odnosno, za očevu smrt, jer otac će ovako osjetiti rezultate uspješnog odgoja i od toga će osjećaja svakodnevno imati korist, to će mu, uz Allahovo dopuštenje, biti velika potpora. Ponavljamo, uspješan je odgoj blagoslovljeno stablo koje daje plodove, i često se dešava da sam odgajatelj prije ostalih ljudi ubere plodove toga odgoja: koliko li je učitelja koje su posavjetovali njihovi učenici ili ih upozorili na grešku ili ukazali na propust ili ih izbacili iz neugodne situacije! A učenik takvu poziciju nikada ne bi zauzeo da mu učitelj nije pružio kvalitetan odgoj; kaže se: "Kako čovjek postupa prema drugima, tako i drugi postupaju prema njemu." Kamo sreće da odgajatelji i učitelji znaju da je razvoj učenika, njegovo samostalno razmišljanje, njegovo oslobađanje okova uskogrudnosti i slijepog slijeđenja ustvari veliko dobro po njih same, i da su oni ti koji će prvi ubrati plod takvog odgoja.

IZOSTANAK REZULTATA

Ozbiljan pristup odgoju rezultira lijepim plodovima, a neozbiljan pristup – gorkim plodovima. Plodovi ozbiljnog pristupa odgoju nisu nimalo preči da se proučavaju od plodova koje rezultira loš odgoj, tim prije kako bi se loši rezultati preduhitrili, odnosno kako bi se na njih upozorilo, i nema potrebe da se čovjek napreže da to uoči. Samo letimičan pogled na stanje ummeta bit će čovjeku dovoljan pokazatelj. Ovo naše nezavidno stanje nije ništa nego odraz i gorki plod lošeg odgoja. Poštovani čitaoče, ovdje možeš pročitati o izostanku rezultata kada je riječ o odgoju.

“Hajde ti i Gospodar tvoj pa se bijte...”

Allah, dželle šanuhu, naredio je Musau, alejhis-selam, i Izraelićanima da uđu u Svetu zemlju, obavijestivši ga da im ju je On odredio, ali kakav je bio ishod? O tome nam govore sljedeći ajeti: **“A kad Musa reče narodu svome (...): ‘O narode moj, uđite u Svetu zemlju, koju vam je Allah dodijelio, i ne uzmičite nazad, pa da se vratite izgubljeni.’ Oni rekoše: ‘O Musa, u njoj je nemilosrdan narod i mi u nju nećemo ući dok god oni iz nje ne izađu, mi ćemo onda sigurno ući.’”** (El-Maida, 21-22) Među njima bila su dva čovjeka kojima je Svevišnji Allah darovao Svoju milost: **“Dva čovjeka koja su se Allaha bojala i kojima je On darovao milost Svoju – rekoše: ‘Navalite im na kapiju, pa kad kroz nju**

prodete, bit ćete sigurno pobjednici; a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!” (El-Maida, 23) Ipak, pokušaj je bio bezuspješan, i oni su na sav glas rekli: **“O Musa, dok god su oni u njoj mi nećemo u nju ulaziti! Hajde ti i Gospodar tvoj pa se bijte, mi ćemo ovdje ostati!”** (El-Maida, 24) Čak se nisu udostojili da kažu: naš Gospodar, jer su osjećali da ih se to uopće ne tiče, već se tiče Musaa i Svevišnjeg Allaha, njima to nije bilo blisko. Najviše što su dali jeste spremnost da uđu u Svetu zemlju, ako je spomenuti nemilosrdni narod napusti. A možda bi i ta spremnost nestala onda kada zaista bude potrebna. Uistinu Musa, alejhis-selam, ovdje nije bio odgovoran za ovakav stupanj poniženja na koji su bili spali Izraelićani. Musa, alejhis-selam, nije žalio truda u njihovom pozivanju i nastojanju da ih popravi. (Zar on nije znao odgajati a jedan je od odabranih poslanika!) Za neuspješnost u odgoju nije odgovoran samo odgajatelj: odgoj obuhvata program, odgajatelja i odgajanika, i ako makar jedan od tih članova grubo naruši svoju ulogu, odgoj neće uroditi plodom. Čud Izraelićana nije reagirala na Musaovo, alejhis-selam, zalaganje u njihovom odgoju jer su živjeli poniženi i bijedni pod faraonovom vlašću koju nisu mogli prevazići. I, nakon što su doživjeli taj stupanj poniženja, Musa ih se odrekao: **“Musa reče: ‘Moj Gospodaru, ja osim sebe imam moć samo nad bratom svojim; zato presudi nama i ljudima grešnim!’”** (El-Maida, 25) Musliman se ne bio smio usuditi da pomisli, a kamoli da izgovori riječi koje su izgovorili Izraelićani.

“Oni, osim malo njih, zatajiše...”

Jedna druga skupina Izraelićana tražila je od svoga vjerovjesnika da im Allah, dželle šanuhu, naredi borbu. Njihov ih je vjerovjesnik upozorio da se izlažu mogućnosti neodazivanja tog

Allahovoj naredbi. Međutim oni su ustrajali u svom zahtjevu, i kada im je borba propisana, mnogi od njih pokazali su ono čega pribojavao njihov vjerovjesnik: **“Zar nisi čuo da su prvaci sinova Israilovih poslije Musaa svom vjerovjesniku rekli: ‘Postavi nam vladara da bismo se na Allahovom putu borili!’ ‘Možda se vi nećete boriti, ako vam borba bude propisana?’ – reče on. ‘Zašto da se ne borimo na Allahovom putu’ rekoše, ‘mi koji smo iz zemlje naše prognani i od sinova naših odvojeni?’ A kada im borba bi propisana, oni, osim malo njih, zatajiše. A Allah dobro zna one koji su sami prema sebi nepravedni.”** (El-Bekara, 246) Čak ni među onima koji su prevazišli ovu prvu etapu nije bilo onih koji su bili dovoljno spremni da nastave dalje. Kada im je Allah, dželle šanuhu, postavio Taluta za vladara, oni su se usprotivili: **“Rekoše oni: ‘Odakle da nam još on bude vladar kada smo mi preči od njega da vladamo? Njemu ni veliko bogatstvo nije dato.’”** (El-Bekara, 247) Potom ih Svemogućí Allah iskušava rijekom, trećom etapom na kojoj pada još jedna skupina: **“I oni se, osim malo njih, napiše iz nje.”** (El-Bekara, 249) Četvrta etapa bila je susret s neprijateljem: **“I kad je pređoše, oni i oni koji su s njim vjerovali – povikaše: ‘Mi danas ne možemo izaći na kraj s Džalutom i vojskom njegovom!’”** (El-Bekara, 249) Kako god ovo kazivanje ukazuje na uspješan odgoj onih koji su tvrdo vjerovali da će pred Allaha izaći, isto tako govori nam o odstustvu očekivanih plodova odgoja kod onih koji su kontinuirano tonuli.

Težak trenutak

Pohod na Tebuk bio je jedan od posljednjih Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, ratnih poduhvata. U njemu je bio veliki ispit za iskrene vjernike. Povodom toga objavljena je sura Et-

Tevba, koja je razotkrila pokvarenost i niskost licemjera. Opisujući licemjere, Svevišnji Allah kaže: **“Da se radilo o plijenu nadohvat ruke i ne toliko dalekom pohodu, licemjeri bi te slijedili, ali im je put izgledao dalek...”** (Et-Tevba, 42). Potpuno su spremni učestvovati i poći u borbu kada je pobjeda osigurana a plijen lahko dostupan: **“Oni koji su izostali sigurno će reći kada pođete da plijen uzmete: ‘Pustite i nas da vas pratimo!’”** (El-Feth, 15) Ali tu je i ispit koji će ih u potpunosti razotkriti: **“Reci bedunima koji su izostali: ‘Bit ćete pozvani da se borite protiv naroda veoma hrabrog i moćnog, sve dok se ne pokori...’”** (El-Feth, 16). Dakle, neprijatelj je hrabar i moćan, i borba mora trajati sve dok se ne pokori – tu nema lahkog plijena. Kada se Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, vratio s Tebuka, licemjeri su žurno dolazili izvinjavajući se i iznoseći opravdanja za izostanak iza borbe. Jedan od njih došao je pokazujući lažnu pobožnost i čestitost, navodeći kao opravdanje, bajagi, svoju slabost prema Rimljankama, jer je, eto, slab na žene: **“Oslobodi me i ne dovedi me u iskušenje!”** (Et-Tevba, 49) Iako su ovakve spletke prolazile kod ljudi, to nije moglo proći kod Onoga Koji je tu spletku pobio rekavši: **“Eto, baš u iskušenje su pali!”** (Et-Tevba, 49) Musliman kojem je pružen uspješan odgoj i koji se boji Allaha, pred ovim ajetom zastaje sa strahom i strepnjom, jer dokučuje da puko pravdanje strahom od iskušenje nije dovoljno da čovjeka uvrsti u plejadu bogobojaznih, molimo Svemogućeg Allaha da nas sačuva zlih strasti i bolesnih prohtjeva! Uistinu ovi primjeri, iako su njihovi akteri u osnovi bili veliki licemjeri i zlonamjernici, a predstavljaju pouku onima čija srca nisu omekšala za najdirljivija pitanja, za srca koja nisu dosegla njihovu ozbiljnost. Svaki čovjek koji ne postigne ozbiljnost kada je riječ o određenom pitanju nužno će zapasti u istu stvar u koju su zapali licemjeri koji su izostali iza Bitke na Tebuku.

Odmetništvo od islama

Nakon Resulullahove, sallallahu alejhi ve sellem, smrti mnogi beduini i novajlije u islamu počeli su se nadmetati ko će se prije odmetnuti od islama i pobuniti protiv Resulullahovog, sallallahu alejhi ve sellem, nasljednika. Nesumnjivo je da je među njima bilo i onih koji su islam prihvatili isključivo iz materijalnih pobuda, a licemjerstvo je ostalo usađeno u njihovim srcima. Ipak, među njima su bile znatne skupine za koje Allah, dželle šanuhu, kaže: **“Neki beduini govore: ‘Mi vjerujemo!’ Reci: ‘Vi ne vjerujete, ali recite: ‘Mi se pokoravamo!’ jer u srca vaša prava vjera još nije ušla. A ako Allaha i Njegovog Poslanika budete slušali, On vam nimalo neće umanjiti nagradu za djela vaša.’ – Allah, uistinu, prašta i samilostan je. Pravi su vjernici samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegovog vjeruju, i poslije više ne sumnjaju, i bore se na Allahovom putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni!”** (El-Hudžurat, 14-15) U vezi s Medinjanima i stanovnicima okolnih mjesta Svevišnji Allah rekao je: **“Nije trebalo da stanovnici Medine ni beduini u njenoj blizini iza Allahovog Poslanika izostanu i da svoj život njegovom životu pretpostave...”** (Et-Tevba, 120). Dakle, od islama nisu otpali odgojeni muslimani već novajlije koji nisu bili u potpunosti odgojeni: **“...jer u srca vaša prava vjera još nije ušla.”** Samo su slabići prihvatili lažno poslanstvo El-Musejleme, Tulejhe i El-Esveda. U takvim su se ljudima aktivirali predislamski porivi čiju prljavštinu nisu bili iskorijenili. Tako su došli do zaključka: čovjek je lažov ali je koristan, i bolji je od iskrenog ali štetnog čovjeka (Ebu Bekra, radijallahu anhu, jer naređuje izdvajanje zekata, op. prev.) i, odbivši obaveznost zekata, potpuno su se odmetnuli od vjere.

“Mislili su da saveznici nisu otišli...”

Prve generacije ummeta odgajali su razni događaji koji su ih klasificirali i uzdizali. Pomoću njih razotkrivali su se i odstranjivali bolesni i zlonamjerni ljudi. Pete godine po Hidžri dinđušmani su kulminirali kada je riječ o izdržljivosti. Mržnja ih je objedinila u namjeri da zatru svaki trag islamu i muslimanima. Okupili su se i okružili muslimane htijući ostvariti zadani cilj: srušiti Medinu sa zemljom. Ali su doživjeli pravu katastrofu. Časni Kur'an opisuje nam tu veliku zavjeru: **“...kad su vam došle i odozgo i odozdo, a duša došla do grkljana, i kad ste o Allahu svašta pomišljali – tada su vjernici bili u iskušenje stvaljeni i ne mogu biti gore uznemireni...”** (El-Ahzab, 10-11). U takvim momentima slabi vjernici i licemjeri budu poljuljani, a to rezultira sumnjom u Allahovo obećanje i obećanje Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pribjegavanje kukavičkim metodama, ostavljanje na cjedilu, žurno traženje dopuštenja za čuvanje imetka i porodice... To su bili njihovi izgovori, međutim u suštini namjeravali su pobjeći i izvući se. Da je Svevišnji Allah odredio da neprijateljske snage napadnu, oni se ne bi dvoumili: ne bi se odazvali na poziv, bilo bi to za njih isuviše veliko iskušenje, i, čineći grijeh, odbili bi poslušnost. Pogledajmo kako Kur'an govori o tome slikovito: **“...kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: 'Allah i Poslanik Njegov samo su nas obmanjivali kad su nam obećavali!' kad su neki među njima rekli: 'O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stanka, zato se vratite!', a drugi među njima tražili su dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: 'Kuće su naše nezaštićene!' – a nisu bile nezaštićene, već su oni htjeli da se izvuku.”** (El-Ahzab, 12-13) Govoreći o negativnim primjerima kao oličenju nedostatka ispravnog odgoja, povećava nam se uvjerenje

u nužnost ozbiljnog pristupa odgoju, odnosno to nam ukazuje na dubinu problema nastalih usljed njegovog odsustva.

PREPREKE U USPJEŠNOM ODGOJU

Ovdje ćemo letimično prelistati stranice (ne možemo ih sve obuhvatiti) naše stvarnosti, mada unaprijed znamo da je na njima ispisana odsutnost ozbiljnog pristupa odgoju i opadanje stupnja ozbiljnosti. One nam govore o istoj problematici i simptomima bolesti od kojih patimo, a glavni uzrok svega toga jeste odsutnost ozbiljnog pristupa odgoju. Neki od tih primjera možda su se isprepleli s drugim ili nose dvije različite poruke. (Ovdje ne govorimo o utvrđivanju logike niti o kakvoj filozofskoj raspravi.) Sve što želimo jeste da čitaoca povežemo s opetovanom stvarnošću kojoj je on i sam svjedok. Između ostalih, sljedeće su stvari ozbiljne prepreke na putu uspješnog odgoja.

Prvo, preokupacija i pretjerano razmetanje doprinosom, ostvarenjima, djelima i metodama dave; tim su stvarima neki ljudi preokupirani u toj mjeri da svako može vidjeti veliku provaliju između riječi i stvarnosti i to da saldo djela ni djelimično ne može potvrditi riječi. Nažalost, time su obmanjeni čak i neki islamski aktivisti. Najvjerovatnije će nam konačni izvještaj, odnosno “matura” određenog poduhvata ukazati na prisustvo spomenute pojave.

Drugo, preokupiranost kritikama; mnogi ljudi kritiziraju individue, kolektiv, misionare, učenjake, publikacije, metode dave, misionarske organizacije, veoma oštro i ne pošteđujući nikoga i ništa. Štaviše, čitaju i slušaju isključivo zato da bi mogli uputiti

kritiku. Postoje ljudi koji su se dobrovoljno stavili na raspolaganje ovom pozivu, dobrovoljno i besplatno pomažući i služeći neprijateljima islamskog poziva, dave: danonoćno vrijeđaju, kritiziraju, komentiraju i sortiraju ljude. Da ti bude jasna dijametralna oprečnost između njegovih riječi i djela, upitaj ga sljedeća pitanja: šta si učinio za davu, jesi li ma čime pridonijeo islamu, koliko si vremena izdvojio u pozivanju zalutalog mladića, na koliko si javnih ili tajnih (svejedno je) poroka ukazao, koliko si vremena izdvojio pozivaći nemuslimana u islam, jesi li ikad pomogao nevoljniku ili nezbrinutoj udovici? Kod većine takvih ljudi djelu se zapravo ni trag ne nazire. Mnogi se kriju iza kritike kao duhovnog uzdignuća da bi vješto izbjegli djelo. Nije li njegova kazna još na ovom svijetu to da mu bude uskraćeno dok drugi rade, odnosno da bude lišen blagoslova učinjenog djela koji žele svi ljudi!

Treće, učestalo žaljenje na svakodnevne negativne pojave, probleme u radu za islam, probleme omladine i misionarstva; iako je žaljenje na to većinom iskreno, ono čovjeka zauzima, njegov negativan utjecaj odražava se na ponašanje i rad, a osoba koja se tome prepusti, potpuno bude duhovno poražena i brzo poklekne. Neki dobronamjerni ljudi kazat će da je to dobar znak i pokazatelj zainteresiranosti, međutim, uspješan čovjek koji je na se preuzeo teret dave (koju doživljava kao okosnicu života i primarni cilj) zna da bavljenje tim problemima i učestala priča o njima ne koristi, naprotiv odvrća od rada. Ovo ne znači da razgovor o problemima i pokušaj njihovog rješavanja treba definitivno isključiti; ovdje je riječ o jednoj sasvim drugoj pojavi koja se uvukla među dobre ljude koji samo o tome raspravljaju.

Četvrto, pokleknuće pred ma kakvim problemom, pogreškom i neprijatnošću i zaobilaženje toga pod izgovorom da u te stvari ne treba zadirati, odnosno da to neće vječno potrajati

itd.; naprimjer, učenik, radnik, student ili običan musliman ma gdje bio doživi to da se određena vrata pred njim zatvore, te on skrštenih ruku čeka njihovo ponovno otvaranje, ili se usredsredi ne neku drugu oblast. Da li ova vrsta ljudi ispravno i zrelo razmišlja? Jesu li Allahovi vjerovjesnici, te misionari i reformatori tako razmišljali? Nisu. Čak vođe kojekakvih sekti i promicatelji raznih ideja trpe neugodnosti, i, iako su zlonamjerni i ponekad imaju slabe rezultate i produktivnost, u svoju ideju ulažu shodno svojim mogućnostima. Zašto ne odgojimo i ne pripremimo aktiviste koji će raditi u svim mogućim uvjetima?! Generacija koja radi samo pod određenim uvjetima i nije spremna na samostalno djelo nisu oni koji mijenjaju stanje. Određena će generacija prosperirati tek onda kada shvati da je ona odgovorna za otvaranja vrata i iznalaženje novih oblasti za djelovanje; to je ona generacija koja to nimalo ozbiljnije ne shvata od svoje odgovornosti za rad.

Peto, zadovoljavanje riječima i osjećajima; neki se ljudi pripisuju islamskom buđenju i druže s dobrim ljudima bez ikakvog učešća i ulaganja truda, zadovolje se zajedničkim osjećajem da podržavaju dobro i njegove sljedbenike. Mnogi samo formalno, pasivno učestvuju na forumima, odnosno posjećuju predavanja bez ijednog, pa i najmanjeg pozitivnog koraka naprijed, i, da problem bude još veći, misle da je to maksimum koji mogu ponuditi. Misle da je odlaženje i vraćanje s predavanja sastajanje s dobrim ljudima i učestvovanje u nekih islamskih aktivnostima dovoljno da ga uvrsti u plejadu daija. Koliko samo obrazovanih i učenih ljudi može ponuditi davi i unaprijediti trud misionara, i kamo sreće da ih misionari čuju i poslušaju! Riječ je o ozbiljnim prijedlozima i preciznim kritikama, ali svijest društva u kojem se to govori nije na zadovoljavajućem nivou: začetnik takve ideje i prijedloga igra se s tespihom ili samo pokazuje rukom, i na tome se sve završi. Tako ti Allaha, pogledaj muslimane na mejdanu i uvjeri

se koliki je procenat onih koje njihovo pripisivanje, *sahvi* kvalificira samo za puku saradnju na ostvarenju nekih islamskih aktivnosti i verbalno učešće u rješavanju aktuelnih pitanja! Nije li takva vrsta ljudi kojoj nedostaje mogućnosti i koja se krajnje dosađuje jedan od uzroka kaskanja islamskih poduhvata i aktivnosti? Naš razum nalaže da izricanje osjećaja znači olakšanje i oslobađanje tereta na duši, i da je to neophodno kada je riječ o radu za islam, međutim, moramo napomenuti da to nije uvijek prirodno olakšanje, a mi smo najpreči tome da čuvamo i štedimo energiju.

Šesto, prazan govor i neumjesna kritika; neki ljudi ne osvrću se na stvarno stanje u društvu, već kritiziraju i pozivaju se na negativne događaje, i, gubeći dragocjeno vrijeme, svoja sijela ne zaključuju umjesnim savjetima ni korisnim prijedlozima koji se mogu sprovesti. Dovoljno je samo povesti razgovor o nekoj temi ili društvenom pitanju, i svi se uključuju navodeći primjere, zauzimajući lične stavove i nudeći dokaze. Ovo preovladava na mnogim sjelima dobrih ljudi; da nesreća bude veća, njegovi akteri ostaju pod utiskom da se radi o pozitivnom razgovoru. Nažalost, pažljivim razmišljanjem o tome doći ćemo do uvjerenja da od tih stvari nema ama baš nikakve koristi. Naprotiv, takav razgovor ima mnogo negativnosti, i svi njegovi učesnici odlaze s pogoršanom slikom o svijetu, u njihovom razmišljanju i govoru dominirat će parola: "Ljudi su nastradali!" Takav nemoćan osjećaj izrazito mnogo potire radnu snagu i uveliko slabi entuzijazam prema boljitku. Ne treba shvatiti da ovim pozivamo u prestajanje kritiziranja stvarnosti, to se ne traži, naprotiv, kritiziranje stvarnosti jedan je od brojnih načina suzbijanja negativnosti. Govoreći o tome, mislimo na prazne riječi onih ljudi koji tako potiru entuzijazam i problemu praktično daju podršku, a nama je isuviše potreban entuzijazam koji ćemo utrošiti u produktivan rad za islam.

Sedmo, širenje pesimizma o urotama unutarnjih i vanjskih din-dušmana protiv islama i *sahve*; mnogi ljudi traže polagahnost, između ostalog, govoreći: “Čovjek sam ne može zaustaviti rijeku”; “Adem, alejhis-selam, nikoga nije opunomoćio da se brine o njegovom potomstvu”; “Vama vaša, a meni moja vjera” itd., a neki čak prigovoraju Allahovim naredbama. Naravno, govor o neprijateljima i njihovim zavjerama traži se. Podsjećanje na borbu vrlo je važna stvar. Ali je to nešto sasvim drugo, za razliku od izjava spomenute vrste ljudi koji svoje riječi ne potvrđuju nikakvim trudom ni djelom. Važno je napomenuti da je ovakvo razgovaranje obavezno ako je riječ o poučavanju, buđenju i jačanju zainteresiranosti, razotkrivanju tajni i objašnjavanju puta kojim idu zlikovci.

Osmo, odbacivanje poziva i prebacivanje odgovornosti i posljedica na druge; takvo se ponašanje možda može naći pri službeniku u određenom preduzeću ili pri nekom građevinskom radniku koji se nastoji riješiti poduhvata, prebacivši ga na drugu osobu, a samim tim i posljedica, ali se ne smije naći pri onome ko poziva u islam. Oni koji znaju vrijednost rada nastoje da njihov rad uspje, a svoje učešće u tome smatraju zlatnom prilikom, a njeno propuštanje – velikim gubitkom. Pod tim mislimo na sasvim drugu stvar. Naime, sustezanje od izdavanja *fetvi*, šerijatsko-pravnih rješenja i sustezanje od vodstva bila je praksa ispravnih prethodnika, i to je legitimna stvar. Međutim, to je bilo u granicama, jer se radilo o tome ko će preuzeti vodstvo: svejedno bio ovaj ili onaj – ummet nije bio bez vođe niti je hilafet upropašten, a ni onaj ko je tražio šerijatsko-pravno rješenje nije došao u situaciju da mu ga nema ko izdati.

Deveto, lažna skromnost; nerijetko smo u prilici (i prije nego što dobijemo odgovor na postavljeno pitanje) čuti sljedeće izraze: “Ne mogu to učiniti”; “Ja to nisam u stanju”; “Neka nam

Allah, dželle šanuhu, pomogne”; “Eh, da smo mi sposobni za takvo nešto”; “Ima neko bolji od mene” i sl. Ovakve riječi izgovaraju ljudi koji budu pozvani da učine neko dobro ili se od njih zatraži učešće u određenom misionarskom poduhvatu. Skromnost jeste osobina koju nam Šerijat nalaže. Ne možemo zamemariti da su ispravni prethodnici sputavali svoju dušu, ali, isto tako, ne možemo kazati ni to da to smije biti prepreka u radu ili obeshrabrenje kada je riječ o učešću, jer to je nešto sasvim drugo. Među ispravnim prethodnicima bilo je ljudi koji su se isticali u poučavanju, izdavanju šerijatsko-pravnih rješenja, sudstvu, misionarstvu, ukazivanju na poroke, ali i pored toga sebe su obuzdavali i davali sebi do znanja da nisu na zadovoljavajućem nivou. I, nijedan čovjek, ma koliko da mu se da, neće više od njih obuzdavati svoju dušu, čak ni oni koji ostave određenu aktivnost ili polje djelovanja zbog zauzetosti drugim aktivnostima, odnosno drugim poljima. Doduše, postoje ljudi koje na takav korak navedu iskrena osjećanja, koji stvarno osjećaju nedostatak u sebi, iako to nije razumno opravdanje. A da su mnogi ljudi realni i iskreni prema sebi, vidjeli bi da ih na to navodi nemoć i lijenost. Da je to tako, dovoljan je pokazatelj da ti isti ljudi na mnogim poljima vide one koji su po svim kriterijima slabiji od njih, ali ih mnogo kritizira i govori o njihovim greškama; da su u tome iskreni, njihova bi kritika kod njih samih pobudila osjećaj potrebe, a potom i aktivnost. Međutim, davno je rečeno: “Po saznanju povoda nema čuđenja.” Nije li ova vrsta vještačke skromnosti gorak plod odsustva uspješnog odgoja? Kakva je razlika između toga da se čovjek takmiči u obavljanju noćnog namaza i dobrovoljnog posta s jedne, i pozivanja Allahu i učešća u tome s druge strane! Začudit ćeš se ako iole prostudiraš stvarnost ummeta i njegovu potrebu za svakim atomom energije koju imaju njegovi sinovi a koju mogu utrošiti na raznim poljima i ostvarujući velika dobra, a vidiš da

besposličare i sustežu se od učešća pod izgovorom da za to nisu sposobni. Jedino rješenje te zagonetke jeste: u pitanju je odsustvo ozbiljnog pristupa odgoju.

Deseto, loše iskorištavanje vremena; mnogi razmatraju pitanje važnosti vremena i nužnosti njegovog pravilnog iskorištavanja, a zaprepastit ćemo se ako pogledamo u šta mnogi od onih koji se pripisuju generaciji *sahve* provode svoje vrijeme. Pravljanje nedostatkom vremena kojim ljudi pokušavaju odbaciti obaveze i učešće u radu za dini-islam postalo je uvodna riječ na početku brojnih predavanja, odnosno uvodna riječ mnogih publikacija. I nije čudno da onaj ko "nema vremena" izrazito lahko nađe vremena da se odazove na gozbu koja potraje i nekoliko sati ili da teferiči s prijateljima na kojekavim sijelima, a zajedničko im je samo to što niko od njih ne poduzima spomena vrijedne aktivnosti niti ostvaruje ikakve rezultate. A nije li preče da bude potpuno obrnuto: da se za islam više žrtvuje nego li za bilo šta drugo! Iz želje za unapređenjem neki ljudi nalaze dovoljno vremena za pisanje naučnog rada ili prihvatanje kakve službene obaveze koja iziskuje možda i dugo putovanje. Naravno, ne prigovaramo takvim poduhvatima niti zavidimo tim ljudima na njihovoj zaradi, ali ko može naći vremena za takve stvari – ako je u tome ozbiljan – može i za druge, važnije poduhvate. Da čovjek vodi računa o racionalnom iskorištavanju vremena jeste pokazatelj to da lijepo iskorištava vrijeme predviđeno za odmor. Naime, vođenje brige i nastojanje iskorištavanja vremena rješava mnoge probleme koje smo spomenuli u vezi s vremenom i njegovim iskorištavanjem. Uspješan čovjek svjestan je vrijednosti slobodnog vremena, ali i blagodati vremena općenito, i on ga tretira sasvim drugačije nego oni koji se prema njemu odnose nemarno. Neka niko ne pomisli da pozivamo u samounjetavanje i zapostavljanje vlastitih prava! Iako čovjek sebi mora dati određena prava, to ne znači da svoje

dragocjeno vrijeme treba trošiti uzalud. Ako vrijeme predviđeno za odmor posveti odmaranju, nakon toga bit će zauzet službenim ili porodičnim obavezama (samim tim nedostaje mu još više slobodnog vremena), i kad će onda imati koji slobodan trenutak za davu? Kratak i jasan odgovor glasi: ako se bude odgajao na uspješan način, naći će odgovarajuće vrijeme.

Jedanaesto, okorjelost u čula-kazala; svaki čovjek koji se opredijeli za čula-kazala neće moći pothranjivati velike i ambiciozne interese u sebi: njime će ovladati čula-kazala. Ljude će, većinom nepravedno, ocijenjivati, naklapati o ovome svijetu, posljednjim događajima u mahali, trateći tako vrijeme. Na ovakvu se rabotu odnose Resulullahove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: *“Allah pri vama mrzi tri stvari: čula-kazala, bespotrebno neumjesno zapitkivanje i rasipanje imetka.”*¹

¹ El-Buhari (2408) i Muslim (593).

VJEŠTAČKE SMETNJE U ODGOJU

Mnoge ljude divi navođenje lijepih primjera koji govore o uspješnom odgoju, smatraju da treba stremiti takvom kvalitetu. Ipak, to za neke ostaje samo idealan primjer koji je nemoguće ostvariti, odnosno stupanj čije ga ostvarenje baci u nemilosrdnu životnu stvarnost. A kada uporedi taj primjer i populaciju s kojom komunicira zaključi da između njih postoji veliko rastojanje koje ne može skratiti, kamoli prevaliti. I tada se poziva na smetnje i pravda se svojim pogrešnim shvatanjem, zbunjujući one koji od njega zahtijevaju ovaj stupanj odgoja. Pravdajući se, takav čovjek u osnovi polazi s ispravnih ali na pogrešnom mjestu smještenih polazišta. Između ostalih, neke od vještačkih smetnji u odgoju jesu sljedeće.

Malo-pomalo

Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je Hanzali, radijallahu anhu: *“O Hanzala, sahat po sahat!”*¹ Neki ljudi ovaj hadis uzimaju kao dokaz nudeći ga svakome ko od njih zatraži ozbiljne poduhvate. Nema problema u tome da se odvoji određeno vrijeme za za odmor, opuštanje i naslađivanje. Štaviše, to će čovjeku pomoći da se iznova lati ozbiljnih poduhvata. Ovu konstataciju potvrđuju mnoge publikacije sljedbenika ispravne

¹ Muslim (2750).

tradicije. Brojni autori koji su pisali o bontonu stjecanja znanja u vezi s tim zabilježili su brojna predanja. Između ostalih, Hatib el-Bagdadi u svome djelu *El-Džamiu li ahlakir-ravi ve adabis-samia* zabilježio je da je Alija, radijallahu anhu, rekao: "Odmaražite vaše duše štokakvim rasonodama, jer i duša se umori poput tijela." Ez-Zuhri je svojim drugovima govorio: "Pripovijedate hadise, ali recitujte i poeziju, jer uho upija šta čuje; i znajte da je duša željna odmora." Kesir b. Efleh pripovijedao je: "Na posljednjem sijelu koje smo proveli sa Zejd b. Sabitom recitovali smo poeziju."² Ali ovdje postoji velika razlika između njihove prakse i ogríženosti u rasonodi i zabavi. Dokazujući praksom ispravnih prethodnika, nemamo pravo gledati na samo jedno oko, prihvatajući ono što nam ide u prilog, a zapostavljajući ono što nam se ne sviđa. Ne možemo reći da je ozbiljan pristup odgoju to da odgajaniku dopustimo prekomjernu zabavu koja će naposljetku postati njegovo mjerilo u životu. Isto tako, ne možemo kazati da je ozbiljan pristup odgoju to da vrijeme određeno za zabavu premaši vrijeme predviđeno za učenje; neki će reći da to tjera omladinu od islama. Čovjeka će ražalostiti ako vidi veliki interes za zabavom koja se ostvaruje kroz neke islamske aktivnosti. Nesumnjivo, to stvara generaciju ogrezlu u porocima, onu koja zabavu ubraja u svoje najvažnije zahtjeve. Dini-islam postavio je norme koje sprečavaju da rasonoda izgubi svoj smisao, odnosno da zabava postane cilj sama po sebi. Između ostalih, dokaz za to imamo i u hadisu u kojem Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranjuje tjeranje i slijeđenje divljači. Naime, iako je lov u osnovi dopušten, trošenje dragocjenog vremena na traženju i progonjenju divljači iz jednog mjesta u drugo zabranjeno je. Pročitajmo sljedeći Resulullahov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis: "*Ko se nastani u*

² Vidjeti: *El-Džamiu li ahlakir-ravi ve adabis-samia*, 2/129-130.

*pustinji ogrubjet će, ko slijedi lovinu iz rasonode postat će nemaran, a onoga ko bespotrebno ode vladaru na noge pogodit će iskušenje.*³ Isti status ima i poezija kao način opuštanja i rasonode: ako postane čovjekova glavna preokupacija na koju troši svoje vrijeme, tada je zabranjena, iako je u osnovi dopuštena. Dokaz za to jeste sljedeći Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, hadis: *“Bolje je da čovjekova prsa budu ispunjena gnojem koji će uništiti njegovu utrobu nego da budu ispunjena pjesništvom.”*⁴

Umjereno savjetovanje

Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, obraćao se ljudima savjetujući ih, ali nije pretjerivao iz bojazni da im ne dosadi.⁵ Ibn Abbas, radijallahu anhu, jednom se prilikom obratio Ikrimi rekavši mu: *“Posavjetuj ljude svakog petka, ali im nemoj dosaditi!”*⁶ To je, nesumnjivo, tačno, ali ovdje postoji razlika između običnog svijeta, koji se podsjeća i savjetuju umjereno (na njih se prethodna predanja i odnose) i omladine koja se priprema za preuzimanje vodstva i tereta dave. Uspješan odgoj i osposobljavanje za davu ovih drugih zahtijevaju da im se ponudi mnogo znanja i odgoja. Ako neko kaže da nismo u pravu, kako ćemo onda protumačiti djela ispravnih prethodnika i njihove podvige u stjecanju znanja i čuvanju vremena, o čemu smo već govorili. Zatim, tu je i nezanemarljiva razlika između poučavanja i osposobljavanja odgajanika s jedne, i podsjećanja i savjetovanja običnog svijeta s

³ Ahmed, 2/440, Ebu Davud (2859), En-Nesai (4309) i Et-Tirmizi (2256).

⁴ El-Buhari (6155) i Muslim (2257).

⁵ El-Buhari (68) i Muslim (2821).

⁶ El-Buhari (6337).

druge strane: prekomjerno podsjećanje ove druge populacije potire svoju ulogu i utjecaj.

Ljudi ne podnose

Neki odgajatelji nameću problem druge vrste koji je zbilja kompliciran i zaslužuje da ga se pažljivije studira. Radi se o sljedećem: poučan primjer logički polučuje zdrave rezultate i veliku želju za doseganjem takvih kvaliteta, međutim omladina većinom ne podnosi jak program, štaviše, nekad se mnogi mladi odgajanci izgube i nestanu. Ovaj je problem skoro najveća prepreka kod većine odgajatelja. Mi cijenimo trud naše braće, i potpuno smo svjesni da ih vode iskrene namjere i bojazan da omladina ne postane žrtva tog problema. Svjesni smo činjenice da ulažu nadljudske napore u borbi između truda i sažaljenja, znamo da zbog toga njihove grudi izgaraju od boli s jedne, i uživaju u zanesenosti da taj naraštaj dosegne najviše sfere odgoja, s druge strane. I oni se slažu da puko zalaganje nije dovoljno u upoređivanju odgojnog rada i truda. Nećemo zanijekati postojanje mnogih omladinaca koji ne podnose ozbiljnije programe, štaviše, koji su im, možda, u osnovi prepreka na putu ustrajnosti. To je jedna stvar, a strah i zastrašivanje da će omladinac postati žrtva sasvim je druga stvar. Po nama, nema opravdanja za to da se odgojni život mladića priprema godinama a da se ne podvrgne ozbiljnijem programu iz bojazni da mu to ne postane prepreka. Ne može se desiti da generacija čuvana takvim strahom i strepnjom, godinama ostane sputana i željna podviga. Neće opstati onaj ko se u takvoj atmosferi preda, odnosno ko izbjegava rješavanje problema sa samim sobom, a o tome da se u njega pouzda misionarstvo u kritičnim periodima – da i ne govorimo. Vidimo da

mladić koji izabere privrženost vjeri svoj život potpuno mijenja u svim segmentima života, pa se pitamo koja je razdaljina veća: ona koju je prevalio od kada je izabrao Pravi put, prihvaćajući propise i napuštajući mnoge prohtjeve, ili preobražaj koji mu mi nudimo? Veliki preokret koji je mladić poduzeo izabirući Pravi put upućuje nas na to da isti taj mladić može napraviti drugi preokret ka sferama ozbiljnijeg djelovanja. Prije upute njegov su krajnji cilj bili sport i zabava: nije se odvajao od ulice i igrališta. Potom je dobrim zamjenio loše: njegove ambicije i očekivanja postali su viši i vredniji. Kako je napravio jedan takav preokret, u stanju je napraviti još jedan. Musab b. Umejir, radijallahu anhu, bio je najbogatiji i najugledniji mekanski mladić, ali kasnije je umro, nemavši osim jedan ogrtač kojim bi mu pokrili glavu, a noge bi se otkrile; ako bi mu pokrili noge, glava bi se otkrila. Ali Musab je živio smiren i zadovoljan. Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, odgoj uzdignuo ga je u sfere imana i odlučnosti, pa je mogao prevazići bogatstvo i raskoš na koje je bio naviknuo u predislamskom periodu. Slične primjere naći ćemo i kod nekih drugih ashaba, koji su živjeli umjereno. Međutim, Svevišnji je Allah htio da se to desi Musabu, radijallahu anhu, da nam bude veliki pokazatelj da ozbiljan pristup odgoju ljude može uzdići i više nego što mislimo.

Porez na kolektivni odgoj

Neki će odgajatelji prihvatiti gore spomenutu mogućnost slažući se s tim da se odgajanik može uzdići do najviših stupnjeva odgoja, ali će kazati da je to dugotrajan i kompliciran proces. Kolektivni odgoj također je prijeko potreban, i za njega se mora dovoljno žrtvovati. Kada je riječ o takvim odgajanicima, ili ćemo

napredovati – a to znači unaprijed žrtvovati sve one koji se ne mogu nositi s tim jakim programom, ili ćemo ih prihvatiti kakvi jesu, makar to značilo pad odgojnog nivoa prve populacije i njihovo obezličjenje. Odgajatelji često govore: “Takav napredni odgajnik ne smije biti kriterij valjanosti određenog odgojnog programa.” Drukčije kazano, veliki napredak u odgoju bude uskraćen onome ko ga istinski zaslužuje zato što je taj isti odgajnik nažalost usko povezan sa drugim suučenicom u razredu, odnosno drugim, slabijim odgajnikom koji ne podnosi takav tempo, i tada slabiji postaje vodeći, a ostali moraju trpjeti tu njegovu slabost. Iako pozdravljamo lijep odnos prema slabima i nerušenje mostova prema njima, pitamo se: čemu su drugi, nadareni i perspektivni odgajnici koji su prešli čitave etape krivi, i zar nemamo dovoljno razvijene umove i samostalno razmišljanje da riješimo ovaj problem? Ne mogu shvatiti zašto su postojeće odgojno stanje i tradicionalne metode barijera koju nije dopušteno prevazići, koja se ne smije zaobići. U islamskom društvu navikli smo da trideset učenika ide u jedan razred, među kojima ima talenata kojima je dovoljan samo znak i odmah shvate, a ima i onih slabih. I pored toga posvećuje im se isti trud, poučava ih isti učitelj i s njima se radi po istom nastavnom planu već godinama. Isto je i s ostalim odgojnim programima. Tim slabijim odgajnicima na putu odgojnog napretka stoje mnoge prepreke. Njima treba izmjena obrazovne strukture, ali ih ne treba zbunjivati različitim mišljenjima i stavovima. Za rješenje tog problema postoji još čitav niz drugih odgojnih programa i metoda. Generacija *sahve* pozvana je da ozbiljno preispita svoje metode, da izvrši reviziju jesu li te metode prepreka i smetnja u ostvarenju ambicioznih ciljeva kojima stremi, da te odgojne metode osvježi, da ih podešava prema svojim odgojnim uvjerenjima i planovima, ne da bude suprotno, kada su planovi cilj sami po sebi. Građevinu kolektivnog

odgoja možemo čuvati samo zajedno i samo se tako penjati na više stepenice, ali i uložiti poseban trud za ambiciozne i perspektivne odgajanike. Izuzetno nadarene učenike, odnosno studente, na Zapadu upisuju u posebne škole, kreiraju posebne programe i planove. A zar treba dopustiti da nevjernički Zapad bude marljiviji od nas kada je riječ o mladim generacijama.

PREDLOŽENE METODE ZA USPJEŠAN ODGOJ

Prilaz određenom problemu ne smije biti površan i letimičan, već ozbiljan i polagan, studiranjem njegove štete i predlaganjem realnih, prihvatljivih rješenja. Ovo je zato jer štura analiza određenog problema pod geslom “jedan uzrok – jedno rješenje” zapravo je zavaravanje vanjštinom, tj. površan prilazak problemu. Takva površnost neumjeren je i odbačen pristup. Ali s druge strane, imamo pretjeranost u krivotvorenju uzroka i rješenja, i to je samo bježanje od pravog rješenja i srži problema, time se čitalac samo zbunjuje. Po toj osnovi smatramo da je ozbiljan pristup odgoju zapravo jedan visoki stupanj odgoja kojem treba stremiti. Daleko je od odgovornosti onaj ko misli da je dovoljno pretpostavljanje uzroka i predlaganje rješenja njihovim stavljanjem na papir. U najboljem slučaju, njegova poruka može glasiti: nalazite se u zaostalom stadiju, ali eto malo ste uznapredovali. Ljudi koji vode brigu o odgoju, ma kakav da je njihov stepen i ma kakva kultura, jasno znaju značenja ovog izraza i važnost teme. Sigurno znaju da je ono što se očekuje od pojedinaca i ummeta kao cjeline mnogo veće od onoga na čemu trenutno jesu. Uvjerljivo govore da savremeni odgoj, makar se radilo o mnogim detaljima vezanim za *sahvu* treba revidirati i podići stupanj ozbiljnosti.

Mnogi se čitaoci raspituju o predloženim programima i metodama za ozbiljan preokret. To interesiranje ima svoju vrijednost i značaj, ali mi se čini da ono nije produkt istinskog uvjerenja u postojanja prijeke potrebe za ozbiljnim pristupom odgoju. Kada interesiranje bude proizašlo iz toga, generacija blagoslovljene *sahve* (čije plodove i rezultate vidimo iz dana u dan) neće biti nemoćna. Takva generacija neće klonuti iznalazeći metode, načine i rješenja. Odgoj od generacije *sahve* izričito zahtijeva ulaganje velikog truda u izradi plana, iznalazaženju metoda i reviziji trenutnog stanja. A taj trud mnogo je veći od truda nekog pisca opsjednutog svojim neznanjem, slabošću i propustima a koji se želi popraviti. Uvjeren sam da mnogi profesori i odgajatelji metodama i programom kojima trenutno raspolažu mogu napraviti velik korak naprijed i vrlo kvalitetno odgojiti svoje učenike, odnosno odgajanje.

Ovdje ćemo spomenuti neke prijedloge za poboljšanje odgoja – sam njihov naziv govori nam o sadržaju – ne bi li utrli put uspješnom odgoju. Budući da se razlikuju po svojoj prirodi, te sam prijedloge podijelio na teoretske (koji se izlažu u verbalnoj formi i naučno) i praktične (koji se dokazuju praktično). Ova podjela skoro da i nije stručna, jer se te dvije vrste međusobno prožimaju i dodiruju, što je očigledno.

Teoretske metode

Usredsređivanje na određenu temu

Mnoga nas pitanja preokupiraju na sijelima i u životu općenito, uduzimaju nam i previše dragocjenog vremena. Većinom su to marginalna pitanja, odnosno rasprava koja ne vodi realnom

rješenju. Ako samo letimično pogledamo koliko se desi susreta i povede razgovora na našim sijelima, vidjet ćemo da te prilike moramo maksimalno iskorisiti. Kada pitanje uspješnog odgoja bude glavna tema na našim sijelima i forumima i kada o njemu budu govorili govornici, književnici i mislioci, i kada se na njemu budu zasnivale rasprave, tada ćemo, uz Allahovo dopuštenje, doći do realnih rezultata, i tada će te rasprave uroditi jednim općim stavom, oličenjem vrijednosti i važnosti uspješnog odgoja.

Studiranje životopisa uspješnih ljudi

Praktični primjeri i uzori ostavljaju velik trag na ljude kada postanu praktični pokazatelji dosega teorije koja se može pretočiti u opipljivu snagu, i dokaz da se osjećaji i uvjerenja mogu pretvoriti u djela i stavove, ma o kojem segmentu se radilo, a historija obiluje takvim primjerima. Časni Kur'an odgaja ljude pozivajući se na primjere i uzorite ljude. Navođenjem primjera, i svojim ličnim primjerom Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgajao je ashabe. Kur'an često spominje kazivanja o drevnim narodima na čijem su čelu bili vjerovjesnici i njihovi sljedbenici, naređujući povodjenje za njima, razmišljanje i uzimanje pouke. Naređujući Resulullahu, sallallahu alejhi ve sellem, strpljivost, Svevišnji Allah podsjeća ga na povodjenje za primjerom prijašnjih poslanika: **“Ti izdrži kao što su izdržali odlučni poslanici i ne traži da im kazna što prije dođe!”**(El-Ahkaf, 35) Tješeći Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, zbog utjerivanja u laž i protivljenja nevjernika, Kur'an ga podsjeća da su isto to trpila njegova braća, prijašnji vjerovjesnici: **“A poslanici su i prije tebe lažnim smatrani, pa su trpjeli što su ih u laž ugonili i mučili sve dok im ne bi došla pomoć Naša – a niko ne može Allahove riječi izmijeniti – i do tebe su**

doprla o poslanicima neke vijesti.” (El-Enam, 34) U ajetima objavljenim u mekanskom periodu mnogo se govori o sihribazima i faraonu, podnošenju njegove tiranije, žrtvovanju života na Allahovom putu kako bi to bilo jasan primjer Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, ashabima koje su u Meki pogađala brojna iskušenja. Nakon Bitke na Uhudu Kur'an muslimane poziva na razmišljanje o sljedećem: **“A koliko je bilo vjerovjesnika uz koje su se mnogi iskreni vjernici borili, pa nisu klonuli zbog nevolja koje su ih na Allahovom putu snalazile, i nisu posustajali niti su se predavali – a Allah izdržljive voli – i samo su govorili: 'Naš Gospodaru, oprosti nam krivice naše i neumjerenost našu u postupcima našim, i učvrsti korake naše i pomози nam protiv naroda koji ne vjeruje!’”** (Alu Imran, 146-147) Došavši kod Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Habab, radijallahu anhu, požalio se na uznemiravanje mnogobožaca, pa ga je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, upozorio na realnost kako bi uzeo pouku i razmislio: *“U narodima prije vas bilo je ljudi koje su zakopavali u zemlju i, donijevši testeru, raspolovili im glavu na dva dijela, ali to ih ne bi odvrátilo od islama, a nekima su željeznim bodljama odvajali meso od kostiju i zglobova. Tako mi Allaha, ova će se vjera toliko učvrstiti da će konjanik putovati iz Sane do Hadramevta, bojeći se samo Allaha i vuka za svoje ovce, ali vi to požurujete!”*¹

Svijest o neprijateljskom trudu i zalaganju

Onoga ko prostudira stanje neprijatelja začudit će njihovo veliko zalaganje za ništavne principe, borba za nevjerstvo i podnošenje teškoća i iskušenja. Možda je za to najveći pokazatelj

¹ El-Buhari (3612).

trud današnjih kršćanskih misionara, koji, izloženi opasnostima, ostvaruju spore rezultate. Ako musliman razmisli o tome, zapitat će se: ako ovoliki trud ulažu sljedbenici laži i zablude, koliki tek trud trebaju ulagati sljedbenici istine i Pravog puta, jesu li oni koji znaju da će biti nagrađeni za svaki korak učinjen na Allahovom putu, makar i ne urodio plodom, išta uložili na tom putu. Svevišnji Allah kaže: **“...jer njih neće zadesiti ni žeđ, ni umor, ni glad na Allahovom putu, niti će stupiti na neko mjesto koje će nevjernike naljutiti, niti će ikakvu nevolju od neprijatelja pretrpjeti, a da im to sve neće kao dobro djelo upisano biti – Allah zaista neće dopustiti da propadne nagrada onima koji čine dobro – i neće dati nikakav prilog, ni mali ni veliki, niti će ikakvu dolinu prevaliti, a da im to neće zapisano biti, da bi ih Allah nagradio za djela njihova nagradom ljepšom od one koju su zaslužili.”** (Et-Tevba, 120-121) Govoreći o Bici na Uhudu, časni Kur’an ukazuje nam na sljedeći smisao: **“Nemojte malaksati tražeći neprijatelja; ako vi trpite bol, trpe i oni bol kao i vi, a vi se još od Allaha nadate onome čemu se oni ne nadaju. – A Allah sve zna i mudar je.”** (En-Nisa, 104) Isto tako: **“Ako vi dopadate rana, i drugi rana dopadaju. A u ovim danima Mi dajemo pobjedu sad jednima, a sad drugima...”** (Alu Imran, 140).

Svijest o gorkoj stvarnosti

Ako počne govoriti samo o jednom segmentu stvarnosti islamskog ummeta danas, čovjek će osjetiti da razgovaranje o tome, ma koliko trajalo, neće uroditi plodom. Iako je ummet i ranije zapadao u slabost i nemoć, to je bilo u jednom-dva segmenta, ali danas je sasvim drukčije. Današnji reformatori osjećaju da ne bi bilo dovoljno niti bi polučilo očekivanim

rezultatima da ulože sav svoj trud u reformu morala ili nauke ili vjerskih shvatanja (nad koje se nadvila tama)... Koliko samo truda treba uložiti da se nadomjesti sve manjkavosti i riješe svi problemi ummeta! Zaista, kada shvati veličinu izazova, generacija će znati da taj visoki stupanj može ostvariti samo ako pristupi ozbiljnom odgoju. Razmatranje stvarnih izazova koji čekaju generaciju *sahve* preče je i obrazloženije od toga da ljudima dočaravamo kako je pozivanje u dini-islam lahka stvar s kojom se čovjek može nositi na putovanju, izletu, da je dava reći riječ-dvije tu i tamo, pokloniti knjigu, ponuditi negdje program i sl.²

Uvjerenost u ostvarenje cilja

Svijest o aktualnim problemima, uprkos njihovoj veličini, treba biti povezana s optimizmom u ostvarenje cilja i s uvjerenjem u Allahovu, dželle šanuhu, pomoć, u protivnom, muslimani će živjeti kao pesimisti i slabići. Mnogi današnji muslimani tako razmišljaju i usljed toga smatraju da je izazov stvarnosti veći nego što čovjek može podnijeti, i da ummetu preostaje da, bez ikakvog zalaganja i truda, čeka šta će sudbina donijeti. Allah, dželle šanuhu, obećao je da će dini-islam pobjediti i biti iznad drugih vjera: **“On je poslao Poslanika Svoga s uputom i vjerom istinitom da bi je uzdigao iznad svih vjera. A Allah je dovoljan kao svjedok!”** (El-Feth, 28) Svojim robovima Allah, dželle šanuhu, obećao je pobjedu i namjesništvo: **“Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će**

² Ne poričemo da je to sastavni dio dave, ali ako ljude naviknemo da se dava svodi samo na formu, islamsko će misionarstvo to i postati, i podbacit će u svojoj reformatorskoj ulozi.

im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati.” (En-Nur, 55) Tu je i hadis u kojem Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obećava (a njegovo je obećanje istinito) da će islam doprijeti na svako mjesto. Temim ed-Dari, radijallahu anhu, govorio je: *“Čuo sam Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: ‘Ova će vjera doprijeti dokle god dopiru noć i dan; Svevišnji će Allah učiniti da dopre do svakog grada i sela, ponosom ponosnog ili poniženjem poniženog, ponosom kojim će Svevišnji Allah uzdignuti islam, i poniženjem kojim će poniziti nevjerstvo.”*³ Spoznaja ovog značenja i svijest ummeta o tome podstiče na rad i ozbiljnost, jer samo onaj ko je uvjeren u ostvarenje cilja može raditi.

Svijest o prolaznosti ovoga svijeta

Između ostalih stvari, ljude od zalaganja za islam često sprečava velika ljubav prema ovome svijetu: mir, ugled i imetak; ljudi ne prihvataju moguće opasnosti na tom putu, a sve to jesu prohtjevi ovome svijetu. Čovjek treba spoznati bezvrijednost ovoga svijeta i činjenicu da je on samo primamljivo prolazno naslađivanje koje očara mnoge ljude, ali se ubrzo pretvori u nepodnošljivi pakao. Tridesetak godina ljudskog života prođe u osjećaju mladosti i čežnji za užicima, a nakon šezdesete godine navale staračke brige, i više nema vremena za užitak. Od tih trideset godina trećina je odmor i spavanje, trećina rad i stjecanje nafake, što znači da je svega nekih desetak godina užitak u ovosvjetskim ljepotama – pod uvjetom da bude pošteđen nesreća, a koliko ih je samo! Makar da se to vrijeme i umnogostruči, to ne

³ Ahmed, 4/103, i El-Hakim, 4/430.

bi bilo dovoljno čovjeku, jer nakon ovog života, ma koliko trajao, čeka nas vječni život na onome svijetu. Jesi li ikada razmislio o Zemlji u proljeće, kada se zaodjene u svoje jedinstveno ruho i ljepotu, a nakon nekoliko mjeseci vidiš je pustu i napuštenu: **“Život na ovom svijetu sličan je bilju zemaljskom na koje Mi spustimo s neba kišu s kojim se ona izmiješa, kojim se onda hrane ljudi i stoka. Pa kad se Zemlja ukrasi svojim ruhom i okiti i kad stanovnici njezini pomisle da su oni toga gospodari, dođe zapovijed Naša, noću ili danju, i Mi to pokosimo, kao da prije ničeg nije ni bilo. Eto, tako Mi potanko izlažemo dokaze narodu koji hoće razmisliti.”** (Junus, 24) Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, odgojio je ashabe učeci ih da je ovaj svijet prolazan. Džabir b. Abdullah, radijallahu anhu, prenosi da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, dolazeći s nekim ljudima na pijacu s njezine gornje strane, prošao pored mrtvog jareta s malim ušima, dohvatio ga za uho, a potom upitao: *“Ko će ovo kupiti za srebrenjak?”* Ljudi odgovoriše: *“Niko za njega neće ništa dati; šta možemo uraditi s mrtvim jeretom!”* Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, opet upita: *“Želite li ga kupiti?”* *“Allaha nam, kao živo imalo je mahanu jer su mu uši kratke, a šta tek reći kada je mrtvo!”*, rekoše, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na kraju zaključio: *“Allaha mi, ovaj je svijet u Allaha manje vrijedan nego ovo jare u vas.”*⁴ Kada ljudi shvate bezvrijednost ovoga svijeta, imat će volje ozbiljno i produktivno djelovati i truditi se zarađujući onaj svijet prevazilaženjem svih nedaća i poteškoća s kojima se čovjek suočava na ovom svijetu.

⁴ Muslim (2957).

Praktične metode

Šerijatski obredi

Pored nagrade i podizanja stupnja kod Svevišnjeg Allaha, musliman se, upražnjavajući šerijatske obrede uči ulaganju truda, podnošenju na Allahovom putu, te mu to ulijeva veliku odlučnost. Otuda je islam predvidio veću nagradu za one obrede čije je izvršavanje teže. Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, jednom je prilikom rekao Aiši, radijallahu anha, sljedeće: *“Veličina tvoje nagrade zavisi od uloženog truda.”* Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi se da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *“Želite li da vas izvijestim o djelima zbog kojih Svevišnji Allah briše grijeha i podiže stupnjeve?”* “Naravno, želimo to Allahov Poslaniče”, odgovoriše ashabi, a on reče: *“Pažljivo uzimanje abdesta kada je to neprijatno, mnogo učinjenih koraka prema džamiji i dugo čekanje namaza u džamiji – to vam je ravno čuvanju straže, to vam je ravno čuvanju straže.”*⁵ Propisno i pažljivo uzimanje abdesta vrijedan je ibadet, ali u neprijatnim situacijama (hladnoća, bolest i sl.) taj je ibadet još vredniji. Isto se odnosi na post, namaz, hadž i druge ibadete, jer revno izvršavanje ibadeta u neprijatnostima muslimana uči podnošenju i borbi protiv svojih prohtjeva i strasti.

Uzoritost

Na čovjeka najviše utječe i potiče na činjenje dobra praktičan uzor, pogotovo ako se u obzir uzme punoznačnost izraza *uzor* (a određene izraze ljudi često ne tumače istovjetno, razilazeći

⁵ Muslim (251).

se u mišljenju oko njihovog značenja). Poštovani čitaоче, vjerovatno si sreo ljude koji isuviše dobro misle o svom radu i smatraju da prednjače kada je riječ o ozbiljnosti; možda će čak i sami uvidjeti da pretjeruju i otežavaju onima oko sebe. Da bi uspjeli, takvima treba još veća blagost i samilost. Čovjek od ljudi traži ozbiljan pristup pitanjima, kritizira i komentira pa djelimično i uspije u tome, međutim, postignuti uspjeh kudikamo manji je od onoga koji ostvari onaj čovjek koji od njih zahtijeva istu stvar nudeći praktičan plan i lični primjer. Takav se čovjek primjereno susteže od započinjanja i od ustrajavanja u neozbiljnoj raspravi ili temi, nije zadovoljan time da svoje vrijeme trati slušajući neozbiljne kritike jer zna cijeliti i razumno rasporediti vrijeme koje mu je na raspolaganju. Trudi se da odgajanci u njemu uvijek vide uzoritog i ozbiljnog čovjeka. Treba znati da profesor, odnosno otac, odnosno savjetnik svojim lošim primjerom unazađuje učenike, odnosno dijete, odnosno ljude i to za čitave stupnjeve ispod minimalne razine. Štaviše, obaraju moral ozbiljnih ljudi i uništavaju ozbiljno razmišljanje onih koji žele tek stupiti na početak puta. Zar neko misli da odgajatelj može biti uzor svojim odgajanicima ako stvarima ne bude pristupao ozbiljno i požrtvovano? Ako ne mogu biti uzor svojim odgajanicima, odgajatelji tada trebaju biti podvrgnuti – odgoju, i tek tada će moći nadvladati sami sebe.

Ozbiljno društvo i sredina

Gore smo konstatirali da je u odgoju važan lijep uzor, ali isto tako od presudnog značaja jeste i ozbiljna sredina. Kako god učenik usvaja dobre osobine od učitelja, odnosno student od profesora, isto tako, nemoguće ga je sačuvati negativnog utjecaja

koji na njega ostavljaju suučenicima i prijateljima na ovaj ili onaj način. Podložnost utjecaju sredine u kojoj živi, za učenika je još uvijek najvažniji faktor u velikom preokretu, ali i u preokretu koji mladić ostvaruje polezaći Pravim putem. Sve to govori nam da je zdrava i ozbiljna sredina prijeko potrebna da bi odgoj uspio. Apsurd je od izuzetno nadarenih i talentiranih odgajnika očekivati ostvarenje uspjeha koji im se nameće a još uvijek se nalaze u neozbiljnoj sredini, to je očekivanje nemogućeg. Zar je razumno razmišljati o stvaranju odgovarajuće atmosfere i ozbiljnije sredine kada je riječ o određenim faktorima, makar i djelimično, dok tradicionalno obrazovno i odgojno okruženje stoji kao prepreka koju je nezamislivo prevazići? Ako ponudimo odgojni program kolektivnog karaktera, znači li to da sve odgajnice tretiramo istovjetno, odnosno da zanemarujemo individualne razlike među odgajnicima i njihove lične mogućnosti? Naravno, ne znači. Svjedoci smo da još uvijek postoje mnogi mladići koji se zanimaju za nauku i odgojni uspon, ali ostaju žrtva sredine u kojoj žive. Koji je to standard mjerodavan u vezi s izjednačivanjem odgajnika početnika i onoga koji je već prevalio određene etape. Pitanje za razmatranje: možemo li iz svoje historije i odgojnog iskustva izvući metode koje će nam pomoći u prevazilaženju ili makar ublažavanju negativnog utjecaja sredine na istaknute odgajnice, ali da ne prekršimo kolektivni karakter odgojnog programa?

Smjelo konfrontiranje nevaljalim običajima

U mnogo čemu ljudi se pozivaju na običaje i navike koji ih sputavaju svojim okovima i često onemogućuju u produktivnom radu. Stoga, onaj ko želi biti ozbiljan i svakodnevno produktivan mora se opredijeliti za jednu od sljedeće dvije stvari – to njegovo

opredjeljenje presudno je po njega: stalno potčinjavanje običajima i navikama, ili njihovo smjelo prevazilaženje i ignoriranje. Društvene prilike i način odnosa prema vremenu jesu pogubni običaji za ozbiljne ličnosti: iako žive zajedno s ljudima, osjećaju bol i tegobu. Ako osjećaji i hatar nekih ljudi kod nas budu značajniji od našeg vremena i rada, tada ćemo biti veliki gubitnici i uzaludno se truditi; ako želimo biti uspješni i ozbiljni, tada se moramo smjelo dići protiv nevaljalih običaja, a možda biti spremni i na žrtvovanje osjećaja nekih ljudi. Prevazilaženjem ove etape ljudi će nas prihvatiti u tome svjetlu i prema nama se odnositi po toj osnovi.

Realnost i postupnost

Kada razgovaraju i raspravljaju o ozbiljnom pristupu odgoju i radu, mnogi dobri ljudi postaju ispunjeni ambicijama i entuzijazmom prema ozbiljnom životu i produktivnom radu. Međutim, kada ta svoja osjećanja pokušaju ostvariti sučeljavaju se sa svojim istinskim mogućnostima, navikama i okolinom. Taj sudar može proizvesti osjećaj nemoći i neuspjeha. Stoga, realnost, postupnost i osjećaj da se preokret ne postiže tako brzo – sve to ima veliku ulogu u preispitivanju i samokontroli: taj nas osjećaj čuva od ubitačnih poduhvata. Kada je riječ o samoodgoju i odgoju odgajnika koji su nam povjerni, to je pravac kojim treba da idemo. Treba znati da negativan utjecaj minulih stoljeća ljenčarenja i nezainteresiranosti ne može nestati preko noći. Na to nas upućuje sljedeće Ebu Hurejrino, radijallahu anhu, predanje u kojem stoji da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, jednom prilikom rekao: *“Nijednog čovjeka neće spasiti njegova djela!”* Prisutni upitaše: *“Zar ni tebe, Allahov Poslanice?!”*, na šta Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: *“Čak ni mene, bit ću spašen*

samo ako me Allah uzme u okrilje Svoje milosti. Zato težite istini i budite umjereni, trudite se i radujte se; tražite sebi pomoć u jutru i kraju dana; a i u jednom dijelu noći; budite umjereni, budite umjereni, i uspjete.”⁶

Odabir odgovarajućeg polja za djelovanje

Po Allahovom, dželle šanuhu, zakonu ljudi se razlikuju: neko je ekspert u određenoj oblasti, ali druge mu ne idu odruke. Muavija, radijallahu anhu, rekao je Sa’sau b. Savhanu: “Objasni mi kakvih vrsta ljudi ima!” On mu je odgovorio: “Ljudi su stvoreni različiti: neki imaju veću sklonost prema ibadetu, neki prema trgovini, neki prema govoru, neki prema borbi na Allahovom putu, a oni koji nisu ni tamo ni ovamo otežavaju život, ometaju trgovinu i otežavaju kretanje ljudima.” Po Ebu Ja’linom predanju, Halid b. el-Velid, isukana Allahova sablja, govorio je: “Borba na Allahovom putu uveliko me odvrtila od čitanja.” Govoreći o ispravnom shvatanju ovog pitanja, hafiz Ibnul-Kajjim ostavio je sljedeći zapis: “Između ostalog, roditelj treba obratiti pažnju na afinitet svog djeteta, tj. treba gledati za koji je posao spremno, šta mu je dostupnije. Treba znati za šta je stvoreno, i to mu omogućiti; ako je to šerijatski dopušteno, ne treba ga uputiti na nešto drugo, jer, ako ga uputi na nešto za šta nije spremno, uistinu neće uspjeti, štaviše, tako će ga mimoići i ono za šta je bilo sposobno. (...) Dakle, znamo da je to tako, i zato nas ne treba čuditi postojanje ljudi čije je glavno zanimanje i odabrani put koji ga vodi Allahu – stjecanje znanja kojem posveti vrijeme želeći steći Allahovo zadovoljstvo, ustrajavajući na tom putu, sve dok ne zasluži Allahovo, dželle šanuhu, zadovoljstvo, sve dok mu Svevišnji Allah ne pokaže

⁶ El-Buhari (6463) i Muslim (2816).

posebne horizonte, ili dok ne umre na tome, kada se za njega može nadati da je umro a Svemogućí Allah njime zadovoljan. Svevišnji Allah rekao je: **'Onaj ko se iseli Allaha radi naći će na Zemlji mnogo mjesta, uprkos svojih neprijatelja, i slobodu. A onome ko napusti svoj rodni kraj radi Allaha i Poslanika Njegovog, pa ga stigne smrt, nagrada od Allaha njemu je sigurna.'** (En-Nisa, 100) Neki se ljudi u životu usredsrede na zikr i njime zarade vječne džennetske ljepote; kada ga propuste ili malo podbace smatraju da su popustili i izgubili veliku priliku. Neki se ljudi usredsrede na namaz; ako podbace ne klanjajući onoliko koliko su svaki dan navikli klanjati, odnosno ako nisu zauzeti namazom, odnosno ako nisu uvijek spremni stati pred Svemogućeg Allaha smatraju da su napravili propust i u grudima osjećaju tjeskobu. Neki ljudi za životni put izaberu činjenje dobročinstva i višestruke koristi društvu: ispunjavanje tuđih potreba, rješavanje problema, pomaganje i udjeljivanje milostinje, i kada je riječ o tome, Svevišnji im Allah otvori razne mogućnosti, i oni na taj način zarade Njegovo zadovoljstvo. Neki ljudi Allahovo, dželle šanuhu, zadovoljstvo zarade posteći; kada ne poste raspadaju se od ljubomore a njihovo se raspoloženje pogorša. Neki ljudi Džennet zarade učeći Kur'an, u to troše većinu vremena jer je to njihova navika. Neki ljudi postignu uspjeh na onome svijetu navraćajući na dobro a odvrćajući od zla, i Svevišnji im Allah da da u tome uspjhu. Neki ljudi usredsrede se na obavljanje hadža i umre. Dočim neki Džennet zarade sputavajući prohtjeve, interesiranjem, samokontrolom, razmišljanjem, brigom za racionalnim iskorištavanjem vremena..."⁷ Potom je Ibnul-Kajjim govorio o populaciji koja objedini sva spomenuta svojstva.

⁷ Vidjeti: *Tuhfetul-mevdud*, str. 243.

Kometntirajući sljedeći ajet: **“Svi vjernici ne treba da idu u boj...”** (Et-Tevba, 122), šejh Abdurrahman es-Sadi zapisao je sljedeće: “U ajetu je dokaz i indirektno uputstvo za važnu stvar: za svaku opću korist i interes muslimani trebaju odrediti nekoga ko će se za to brinuti, tome posvećivati svoje vrijeme, u tome se truditi, ne osvrćući na druge stvari, a sve kako bi muslimani u potpunosti ostvarili interese i kako bi svi imali jedan, zajednički stav i cilj kojem streme, a to je ostvarenje uspjeha na ovome i budućem svijetu. Ako bi muslimani išli različitim putevima i brojnim pravcima, tada bi rezultati bili nezavidni, makar njihov cilj bio isti. Ova se mudra Božija poruka odnosi na sve stvari.”⁸

Ovdje se možda nameće sljedeće pitanje: kakve veze ima sve to s uspješnim odgojem? Kao odgovor može se reći: mnogi se naraštaji opredjeljavaju za određen produktivan segment: stjecanje znanja, vid dave i sl., međutim za to u osnovi nisu pripremljeni, i tada ne postižu rezultate u odabranom segmentu, pa osjećaju da su neozbiljni, odnosno to osjećaju njihovi odgajatelji, za razliku od onih koji su se opredijelili za odgovarajući segment djelovanja, čiji trud urodi plodom i kojima vrata dobra budu otvorena.

Navika na učešće i rad

Brojna današnja islamska omladina naučena je da se svestrano udovoljava njihovim potrebama. Naprimjer, u kući se nudi gotova hrana i piće, namješta im soba, pere odjeća... A takvo nešto proizvodi generaciju koja ne zna za rad i odgovornost. U školama i na univerzitetima učitelji, odnosno profesori navikli su na lijenost u razmišljanju i kreiranju. Njihova uloga postala je puko

⁸ Vidjeti: *Tejsirul-Kerimil-Mennan*, 3/315.

serviranje obrađenih informacija, bez ulaganja imalo truda. Štaviše, kada se od njih i zatraži pisanje kakave naučne studije ili brošure mora ih se uputiti na izvore, tom, broj stranice... Ista je stvar i s mnogim odgojnim ustanovama. Ako želimo proizvesti uspješnu generaciju, od samog početka njene individue moramo navikavati na učešće i preuzimanje odgovornosti: u kući se mora brinuti o svojim stvarima, u školi o zalaganju i učenju... Odgovorni za odgojne ustanove dužni su u svoje ruke preuzeti učenike, programom koji nude nastojati napraviti preokret, dokučiti da je pozivanje omladine na odgovornost neizostavni dio uspješnog odgoja, naviknuti ih da se ne oslanjaju na druge u svim stvarima, već da treba i oni da imaju ulogu i vlastito mišljenje kada je riječ o programu koji im se nudi. Ako se osvrnemo na životopis prvog odgajatelja, Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, vidjet ćemo da je ashabe učio odgovornosti prema društvu, tj. indirektno im je govorio da jedna ili dvije osobe ne mogu preuzeti sav teret na sebe. En-Numan b. Bešir, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *“Primjer onih koji čuvaju Allahove granice i onih koji ih prelaze jeste kao primjer ljudi na lađi koji bace kocku pa jedne zapadne paluba a druge potpaluba. Kada bi onima dolje zatrebalo vode, uvijek bi prolazili pored onih gornjih, pa jednom reknu: ‘Probušit ćemo rupu u potpalubi i nećemo više uznemiravati one iznad nas.’ Ako im gornji dopuste da učine šta su naumili, svi će propasti, a ako ih spriječe, svi će biti spašeni.”*⁹ Na to nas značenje također upućuje činjenica da se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u mnogim situacijama konsultirao s ashabima. Štaviše, skoro nijedan vojni pohod ni poznatiji događaj u Resulullahovom, sallallahu alejhi ve sellem, životu nije prošao bez toga, jer je u konsultiranju navikavanje, odgoj, građenje povjerenja i pozivanje

⁹ El-Buhari (2686).

na odgovornost. Zar neko misli da bi ashabi, radijallahu anhum, vodeći rat protiv otpadnika, osvajajući Perziju i rušeći Rimsko carstvo, zauzeli poznate stavove da nisu znali šta znači odgovornost? Po individualnoj osnovi, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ashabima je povjeravao odgovorne zadatke: komandu u bitkama, vodstvo, pozivanje u vjeru, slanje izaslanika vladarima, sudstvo, poučavanje... Naime, Muaza, radijallahu anhu, poslao je u Jemen, Ebu Bekra postavio za pretpostavljenog na hadžu... Ponekad je omladinu postavljao za vođe, iako su veći i stariji bili na raspolaganju: Usamu, radijallahu anhu, postavio je za komandanta u pohodu protiv plemena El-Hurkat, ogranak plemena El-Džuhejna,¹⁰ a kasnije za vrhovnog komandanta u pohodu protiv Bizantije.¹¹ Osmanu b. Ebul-Asu naredio je da predvodi svoj narod,¹² itd. A nisu li naši misionari i odgajatelji najpreči da tako rade kako bi, uz Allahovo dopuštenje, proizveli uspješnu i ozbiljnu generaciju koja će na sebe preuzeti odgovornost i prema njoj se ravnati.

Praktično učešće odgajatelja

Neki su odgajatelji navikli na to da je njihova uloga izdavanje naredbi i praćenje njihovih izvršenja, što je oprečno praksi prvog odgajatelja, Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je, živeći s ashabima, učestvovao u poslovima i razmišljanju o problemima. Dokaz za ovu našu konstataciju jesu sljedeći primjeri: učestvovanje u gradnji džamije; Enes b. Malik, radijallahu anhu, pripovijedao je: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, došao je

¹⁰ El-Buhari (4269) i Muslim (96).

¹¹ El-Buhari (4469) i Muslim (2426).

¹² Muslim (468).

u Medinu i na njenoj periferiji, u naselju zvanom Benu Amr b. Avf, odsjeo četrnaest noći (...) Gradeći džamiju, ashabi su ulagali nadljudske napore pokušajući pomjeriti stijenu. I Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je s njima i ponavljao sljedeći stih: *'Moj Allahu, svako dobro jeste na onome svijetu, pa oprosti ensarijama i muhadžirima!'*¹³ – Učestvovanje u kopanju *hendeka*; Sehl b. Sa'd es-Saidi, radijallahu anhu, govorio je: "Bili smo s Resulullahom, sallallahu alejhi ve sellem, u *hendeku*; i on je kopao, a mi smo nosili zemlju. Prolazeći pored nas rekao je: *'Moj Allahu, najbolji je život na onome svijetu, pa oprosti ensarijama i muhadžirima!'*"¹⁴ – Učestvovanje u provjeravanju nepoznatog glasa; Enes, radijallahu anhu, pripovijedao je: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bio je najbolji i najhrabriji čovjek; jedne noći Medinjane je prestrašio čudan glas pa su pošli u tom pravcu da provjere o čemu se radi, ali ih je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u tome bio preduhitrio: vraćao se na konju koji je uzeo od Ebu Talhe a na njegovom vratu visila je sablja. Samo je rekao: *'Ne bojte se, ne bojte se!'* Zatim je rekao: *'Uistinu je ovaj konj brz.'*"¹⁵ – Učestvovanje u borbi; Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, učestvovao je u devetnaest pohoda.¹⁶ Govorio je: *"Kada se ne bih bojao da ću otežati svome ummetu, nikada ne bih izostao iza vojnog pohoda."*¹⁷ Iako odgajatelji trebaju uzeti učešće u poduhvatima, to ne znači da time trebaju potrti ulogu odgajanika, niti od njih napraviti sušta sredstva, treba težiti sredini između te dvije krajnosti.

¹³ El-Buhari (428) i Muslim (524).

¹⁴ El-Buhari (6414) i Muslim (1804).

¹⁵ El-Buhari (2908) i Muslim (2307).

¹⁶ El-Buhari (3949) i Muslim (1254).

¹⁷ El-Buhari (36) i Muslim (1876).

POSTUPNOST USPJEŠNOG ODGOJA

Nakon ovolike rasprave o uspješnom odgoju neki će se čitaoci zapitati: mislite li da se prema svima odgajanicima može postupati istovjetno i ograničeno, šta je s razlikom među njima, njihovim različitim mogućnostima: jedni su slabi, lijeni, drugi – snažni, živi? Ovo se pitanje samo nameće i utemeljeno je.

Naime, ozbiljan pristup odgoju traži se od svakog čovjeka, ma kojem sloju pripadao, i to prema njegovom društvenom položaju. Pridavanje pažnje i briga ummeta za stjecanjem materije i njenim preferiranjem u toj mjeri da postane parametar i kriterij, sportom, zabavom, zabranjenim oblicima uživanja – sve je to rezultat neozbiljnog pristupa odgoju. Da bi odgoj bio uspješan, ummet se mora pozabaviti pitanjima koja podižu njegov ugled kao narodu, štaviše, narodu koji cijelom čovječanstvu nudi Božiju poruku, poslanicu. Ummet se mora odgajati u svim segmentima, a učenici i učenice jesu posebna skupina, i kada je riječ o njihovom odgoju, treba se biti krajnje ozbiljno: oni se razlikuju od ostalih jedinki ummeta. Međutim, kad cilj naukovanja postane stjecanje diplome i zvanja, a nemoćna pedagogija tome učini medvjedu uslugu ne ispunjavajući svoju zadaću, tada dolazi do propusta i prijestupa u uspješnom odgoju i grubog narušavanja primarnog cilja kojem obrazovanje teži. Upravo je takva pedagogija odgovorna za mnoge propuste kada je riječ o usvajanju odgojnih metoda. Uspješan odgoj traži da u učenicima probudimo daleko veće interesiranje za ciljevima koji su

daleko iznad dva česta cilja: zvanje i zaposlenje. Profesor, odnosno odgajatelj koji sebe smatra samo službenikom i ništa više, koji od ministarstva prosvjete dobija nadoknadu za predavanja – odmor, odnosno kraj radnog vremena čeka kao na iglama. Njemu treba ozbiljno pristupiti, odgajajući ga, da ga se stvarno pripremi za poziv odgajatelja. Oca koji je obuzet ovim svijetom i njegovim ljepotama treba odgajati. Majku koja se brine za svoj izgled i modu, kojoj posjete prijateljica i kojekakvi posebni razgovori uzimaju mnogo vremena na račun njenog glavnog zanimanja i glavne uloge: brige o kući i porodici – treba dodatno odgajati. One jedinke u islamskom društvu koje obnašaju neku vjersku službu a koje sebi dopuste da ih zauzme briga za usponom i položajem te da tu svoju službu obnašaju krajnje službeno (što rezultira nepremostivom barijerom) – gledat će i raditi samo kroz prizmu službenosti i neće moći na traženi način izvršiti povjereni im emanet. Ozbiljan pristup odgoju nalaže da takvi ljudi revidiraju svoje namjere, da ih očiste oslobađajući se trenutnih želja. Drugim riječima, da svoje napore i produktivnost posmatraju na duže staze koje su daleko vrednije od obične službenosti. Generacija islamskog buđenja već se našla u nezavidnom položaju, i to nam ukazuje na potrebu ozbiljnog pristupa odgoju koji će je preporoditi i uzdići na odgovarajući nivo. Ovo je zato jer je ona nosilac zastave, borac na prvoj liniji, stražar koji čuva cijeli ummet. Ozbiljan pristup odgoju također zahtijeva da se pobrine za sve jedinke ponaosob i općenito, na svim nivoima. Kada je riječ o odgoju, razlikovanje jedinki i skupina zapravo je razlikovanje položaja, uloge i mjesta. Mislim da je u ovome dovoljan odgovor na gore postavljeno pitanje.

Allah, dželle šanuhu, naredio je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, da svojim suprugama ponudi izbor: ostanak s njim, ili opredjeljenje za ovosvjetske ljepote i ukrase: **“O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: ‘Ako želite život na ovom**

svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, dat ću vam pristojnu otpremu i lijepo ću vas otpustiti. A ako želite Allaha, i Poslanika Njegovog, i onaj svijet – pa, Allah je, doista, onima među vama koje čine dobra djela pripremio nagradu veliku.’ O žene Vjerovjesnikove, ako bi koja od vas očit grijeh učinila, kazna bi joj udvostručena bila, a to je Allahu lahko; a onoj koja se bude Allahu i Poslaniku Njegovom pokoravala i dobra djela činila – dat ćemo nagradu dvostruku i pripremit ćemo joj opskrbu plemenitu. O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene! Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno...” (El-Ahzab, 28-32). Dakle, Svemogućí Allah od Resulullahovih, sallallahu alejhi ve sellem, supruga traži ozbiljnost koju ne traži od drugih žena, makar se radilo o ashabijkama. Naime, žena ima pravo tražiti opskrbu po običaju, da se naslađuje čime se naslađuju i ostale žene, ali kada je riječ o Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, suprugama, to se razlikuje. Treba znati da je njihova titula “majka pravovjernih” iziskivala prevazilaženje žudnje za ovim svijetom. A one su, radijallahu anhunne, bile na zavidnom nivou kada im je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, dao na izbor između ovog svijeta i ostanka s njim u braku: sve su izabrale ostanak u braku, opredijelivši se za ono trajnije. Štaviše, neovisnost i ozbiljnost koju je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tražio vidi se iz toga da je od nekih ashaba uzeo prisegu da neće od ljudi ništa tražiti. Zato neki, kada bi im ispao bič iz ruke, nisu tražili od drugih ljudi da im ga dodaju.¹ Ovakav stupanj ozbiljnosti nije tražen od svih ashaba, iako je ozbiljnost u životu bila tražena od svih općenito.

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sreo ashabe koji su izostali iza pohoda na Tebuk, prihvatio je njihova opravdanja,

¹ Muslim (1043).

prepustivši Sveznajućem Allahu ono što su u sebi tajili, ali trojicu je sasvim drukčije tretirao, tim prije što je od njih tražena ozbiljnost koja nije tražena od ostalih. Kao rezime ovog poglavlja možemo reći: svi muslimani trebaju živjeti i raditi u duhu ozbiljnosti i težiti uspjehu, ali ipak se ozbiljan pristup stvarima razlikuje zavisno od samog čovjeka, njegovog položaja, stupnja i zajednice u kojoj živi.

Rezime

Nakon što smo zajedno prelistali ovu knjigu pitamo se sljedeće: jesmo li uvjereni da je ozbiljan pristup odgoju prijeko potreban? Nadam se da sve iznesene činjenice, komentari i ponuđene misli u ovoj knjizi kruže oko ostvarenja jednog cilja i postizanja jednog rezultata: dokučivanja da je ozbiljan pristup odgoju prijeko potreban. Ovo nije poziv samo daijama u raznim islamskim zemljama, koji mogu pozivati u ozbiljan pristup odgoju šutke prenoseći svoje razumijevanje misionarstva, iznoseći prijedloge, upozoravajući na obaveze i nudeći realne planove. Ovo je poziv na preispitivanje i otvorenost prema samome sebi. Uputivši ovaj otvoreni poziv, strahujemo da će tradicija i naslijeđe neke muslimane sputati i odvratiti od preispitivanja i duševnog čišćenja, pa će, po njima, rušenje naslijeđenog zida biti pogubni grijeh, a suprotstavljanje nečijem stavu – izopačenost i odstupanje od Pravog puta. Isto tako, ne čudi nas da se neki ljudi mnogo ne interesiraju za neke detalje u koje pozivamo, smatrajući to fantazijom. Ne izaziva čuđenje, jer tako misle oni čija se odlučnost ne može nositi sa stvarnošću. Uvjereni smo da ovo što tražimo nije fantazija niti besmislica; ne tražimo nešto što je iznad ljudskih mogućnosti. Uistinu, ovo što nudimo samo je odazivanje na poziv stvarnosti. Ta ponudili smo ideje i prijedloge odlučnim ljudima, a ne slabićima; slobodnim, a ne rastresenim umovima; onima koji žele onaj svijet, a ne smutljivcima; ozbiljnim, a ne neozbiljnim ljudima. Znam se mnogi čitaoci saosjećaju s nama kada je riječ o

dubini problema i duševnog izgaranja, i slažu se s ovim u šta pozivamo. Svjestan sam da su neki ljudi čije smo odgojno stanje kritizirali bolji i Sveznajućem Allahu draži od nas, da u sebi nisu ugušili dobronamjernost; znam da nismo ljubomorniji od njih kada je riječ o uspjehu generacije blagoslovljene *sahve*. Naprotiv, u usponu na stupanj ozbiljnosti kojem težimo njima smetaju ljubomora i strah od kontraefekta. Sve strahujem da nekoga ne sputa njegov suprotan stav ili oprečno mišljenje kada je riječ o načelnim pravilima i zajedničkom cilju. Tvrdim da uvaženi čitalac svojim razumom može razlikovati između greške, primjedbe, mogućeg rješenja određenog problema, poruke određenog primjera i između oprečnosti u idejama i različitosti teme. Prihvatanje ili neprihvatanje određene ideje ne mora zavisiti od uvjerenja u sve njene pojedinosti. Stoga neslaganju treba dati mjesto koje zaslužuje: sve oko čega se ne slažemo treba potisnuti, a ono oko čega se slažemo prihvatiti. Tvrdim da će, uz Allahovo dopuštenje, srodno povezivanje i princip savjetovanja, uvaženog čitaoca navesti na potpomaganje, bodrenje, dopunjavanje, korigiranje i savjetovanje.

Na kraju studije zahvaljujem se svojoj plemenitoj braći recenzentima, od čijih sam primjedbi i mišljenja imao korist, a očekujem još veću.

Moj Allahu, Tebe slavim i Tebi se zahvaljujem, svjedočim da nema istinskog božanstva osim Tebe, od Tebe oprost tražim i Tebi se kajem!

SADRŽAJ

UVOD.....	3
ZNAČENJE IZRAZA “USPJEŠAN ODGOJ”	7
DOKAZI ZA USPJEŠAN ODGOJ.....	21
PLODOVI OZBILJNOG PRISTUPA OGOJU.....	39
PRIMJERI OČEKIVANIH REZULTATA OZBILJNOG PRISTUPA ODGOJU.....	51
IZOSTANAK REZULTATA.....	65
PREPREKE U USPJEŠNOM ODGOJU.....	73
VJEŠTAČKE SMETNJE U ODGOJU.....	81
PREDLOŽENE METODE ZA USPJEŠAN ODGOJ.....	89
POSTUPNOST USPJEŠNOG ODGOJA.....	107
REZIME.....	111
SADRŽAJ.....	113

